

C-uppsats ht 2020

Striden för sanning, godhet och frihet

En studie om drivkrafter till frivillighet under fortsättningskriget i Finland 1941–1944

Militärhistoria påbyggnadskurs HT 20

Författare: Fredrik Creutz

Handledare: Maria Gussarsson

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
1.1 Bakgrund	2
1.1.1 Vinterkriget	2
1.1.2 Situationen för Sverige efter april 1940	3
1.1.3 Fortsättningskriget	3
1.1.4 Finlandskommittén	5
1.2 Syfte och frågeställning	6
1.4 Tidigare forskning	8
1.5 Teori	14
2. Tillvägagångssätt	16
2.1 Källmaterial och avgränsningar	16
2.2 Metod	17
3. Undersökning	19
3.1 Personernas bakgrund	19
3.1.1 Militärer eller civila?	19
3.1.2 Sammanfattning	27
3.2 Motiv till frivillighet	28
3.2.1 Göra en insats och politiskt övertygade	28
3.2.2 Yrkesmässiga kunskaper	34
3.2.3 Pengar	35
3.2.4 Problem på hemmaplan	35
3.2.5 Äventyr	36
3.2.6 Övriga motiv	37
3.2.7 Sammanfattning	38
3.3 Resultat	39
4. Slutdiskussion och vidare forskning	42
5. Käll- och litteraturförteckning	44
5.1 Otryckta källor	44
5.2 Tryckta källor	44
5.3 Litteratur	44

1. Inledning

Sverige som nation har haft fred i över 200 år, men ändå har svenskar dött i strider runt om i världen som frivilliga soldater. Varför ger man sig frivilligt ut i krigshärdar och riskerar sitt liv? För att belysa detta kommer denna studie att fokusera på en särskild konflikt – Fortsättningskriget i Finland 1941–1944 – och ta reda på varför man anmäler sig som frivillig till krig genom att undersöka intresseanmälningar för frivilliginsatser.

1.1 Bakgrund

I följande kapitel kommer först den politiska bakgrunden i Sverige från vinterkriget till fortsättningskriget att presenteras med fokus på säkerhetspolitik och den inhemska opinionen. Sedan kommer ett delkapitel att redogöra för frivilliginsatserna till Finland under andra världskriget och Finlandskommittén som organiserade dem.

1.1.1 Vinterkriget

År 1939 bröt andra världskriget ut i Europa, och den 30 november angrep Sovjetunionen Finland i det som kom att kallas för vinterkriget. Stormaktens offensiv mot lilla Finland i kombination med Finlands framgångar under de första månaderna väckte sympatier runt om i världen. I Sverige kom vinterkriget att stå ut mot övriga händelser under andra världskriget; man talar ofta om den svenska neutralitetspolitiken men under vinterkriget kom aldrig någon neutralitetsförklaring av den svenska regeringen, och Sovjetunionen kom inte heller med några krav om neutralitet. Det uppstod ett stort folkligt stöd för Finland i vad som kom att kallas för Finlandsrörelsen med slagordet *Finlands sak är vår!* som bestod i grova drag av tre olika teman. Det första är den humanitära och materiella hjälpen som organiserades via exempelvis klädinsamlingar och mottagande av flyktingbarn. Det andra temat i rörelsen är det militära stöd med frivilliga i främst Svenska frivilligkåren som stred på Sallafronten i norra Finland under krigets sista veckor. Den tredje delen är den politiska aktivismen som hoppades på ett svenskt militärt ingripande till stöd för Finlands frihet.¹

Den svenska regeringens avvikelser från den strikta neutralitetspolitiken kan man se exempel på när man den 12 december godkände utrustning åt 4 000 frivilliga. Men att frivilliga skulle delta i krigsinsatser i svenska uniformer, trots att Sverige stod utanför kriget var

¹ Alf W. Johansson, *Finlands Sak : Svensk politik och opinion under vinterkriget 1939–1940* (Stockholm, 1973), s. 193–194.

problematiskt. Lösningen blev att använda nya uniformen m/39 som ännu inte utlämnats till förband men fanns på förråd, och förse dem med finska knappar.² Den 15 december godkände regeringen frivilligtjänst för upp till 5 000 värnpliktiga och 200 anställda ur Krigsmakten, vilket ökades till 12 000 värnpliktiga och 540 fast anställda den 21 februari.³ Regeringen tillät även att ett frivilligt flygförband sattes upp, vilket kom att bestå av åtta äldre flygplan samt tolv moderna J8 plan, en tredjedel av den svenska jaktstyrkan och fem B4 bombplan.⁴ Samtidigt motverkade man Svenska frivilligkåren att annonsera i medierna fram till den 21 december, då ett offentligt meddelande utformades i samband med utrikesminister Günther.⁵

1.1.2 Situationen för Sverige efter april 1940

När ockupationen av Norge inleddes den 9 april 1940 visade Tyskland hur man var beredd att ta till hänsynslösa och våghalsiga militära aktioner, vilket kom att påverka den svenska politiken. Det tyska önskemålet om en sträng neutralitet från Sverige kom det ingen invändning på från regeringen.⁶ Även om det fanns sympatier för Norge i Sverige uppstod ingen frivilligrörelse, troligtvis eftersom de historiska banden såg annorlunda ut jämfört med de svensk-finska. Men regeringen godkände heller inte utresetillstånd för frivilliga på grund av det nya säkerhetspolitiska läget som Tysklands aggressivitet innebar.⁷ Sympatierna för Norge uttrycktes inte heller i pressen efter att regeringen manade till återhållsamhet, och de tidningar som inte självcensurerade sig lades med transportförbud.⁸ Ett flertal eftergifter gjordes mot Tyskland för att stärka tilltron till den svenska neutralitetsviljan då det fanns en stark oro för ett liknande angrepp mot Sverige.

1.1.3 Fortsättningskriget

Efter den tyska ockupationen av Norge var ett av regeringens mål i politiken mot Finland att förhindra eventuellt tyskt beskydd av grannlandet, då det skulle omöjliggöra en självständig neutralitetspolitik i Sverige eftersom man skulle vara helt omringad.⁹ Men Tyskland och

² Göran Andolf, "Svenska frivilligkåren", i *Svenska frivilliga i Finland 1939–1944*, (red.) Sten Claëson (Stockholm, 1989), s. 53.

³ Ibid. s. 59.

⁴ Lars Ericson, *Svenska Frivilliga : Militära uppdrag i utlandet under 1800- och 1900-talen* (Lund, 1996), s. 100.

⁵ Andolf (1989), s. 54.

⁶ Alf W. Johansson, *Per Albin och kriget : Samlingsregeringen och utrikespolitiken under andra världskriget* (Stockholm, 1984), s. 146.

⁷ Ericson (1996), s. 106.

⁸ Johansson (1984), s. 156.

⁹ Ibid. s. 217.

Finland närmade sig varandra genom försäljning av vapen och transiteringsavtal istället, ett medel i Hitlers förberedelser för att bryta Molotov-Ribbentroppakten från 1939 då Tyskland och Sovjetunionen lierade sig med varandra.¹⁰ Den 24 maj 1941 fick en finsk militärdelegation underrättelser vid en förhandling i Salzburg med generalöverste Alfred Jodl om att Finland skulle utgöra en nordfront vid en konflikt mellan Tyskland och Sovjetunionen. Tyskland behövde eliminera Hangö som kontrollerades av Sovjetunionen för att få herravälde i Östersjön, man tänkte angripa Petsamo för att få tillförsel av nickel och sedan utföra en attack från Petsamo och Salla för att skära av Murmanskbanan.¹¹

Den 17 juni började Finland sin totala mobilisering och den 21 juni utförde man den första krigshandlingen då ubåtar utförde mineringar längs den estniska kusten.¹² Men när Tyskland den 22 juni 1941 startade operation Barbarossa mot Sovjetunionen förklarade man att “utvecklingen av det nya kriget – i vilket Finland ej deltar – följs med uppmärksamhet”.¹³ Finlands ambassadör i Moskva förklarade dessutom på kvällen den 23 juni att Finland var neutralt till det nya kriget.¹⁴ Trots denna neutralitetsförklaring inledde Sovjetunionen bombanfall mot hela södra Finland och den 25 juni var kriget officiellt. Det faktum att Finland nu stred på samma sida som Tyskland påverkade den svenska opinionen som hade varit helt annorlunda mot *Finlands sak är vår!* under vinterkriget endast ett och ett halvt år tidigare. Finlandsvänliga trodde på en oprovocerad attack från Sovjetunionen, eller att samarbetet inte utgjorde någon belastning i och med att man ansåg Sovjetunionen vara det största hotet, medan man i antinazistiska kretsar kritiserade Finland för dess samarbete med Tyskland och var även negativ till en ny folk rörelse med hjälpinsatser.¹⁵

Stödet från samlingsregeringen för frivilliginnsatser var också splittrat. Dåvarande överbefälhavare Olof Thörnell ansåg det särskilt önskvärt att “ett antal svenska krigsmän erhålla personlig krigserfarenhet” och utformade en tjänsteskrivelse den andra juli om att bevilja avsked från militärtjänstgöring samt utresetillstånd för 200 fast anställda och 5000 värnpliktiga som önskade tjänstgöra som frivilliga i Finland, samma siffra som initialt sattes

¹⁰ Allan Sandström, *Fortsättningskriget 1941–1944* (Uddevalla, 1991), s. 37.

¹¹ *Ibid.* s. 42.

¹² *Ibid.* s. 8–9 & 46.

¹³ *Ibid.* s. 10.

¹⁴ *Ibid.* s. 11.

¹⁵ Arne Stade, “Frivilligrörelsen 1941 och Hangöbataljonen”, i *Svenska frivilliga i Finland 1939–1944*, (red.) Sten Claëson (Stockholm, 1989), s. 252.

upp under vinterkriget, vilket godkändes av regeringen den fjärde juli.¹⁶ Men utrustning åt dessa frivilliga gick regeringen ej med på den här gången efter hätska diskussioner.

Hätska diskussioner uppstod även i regeringen i det som kallats för Midsommarkrisen, när operation Barbarossa startade den 22 juni kom krav från Tyskland om svenska eftergifter där transiteringen av en infanteridivision från Norge till Finland hamnade i största fokus. Den tyska envoyén lät hälsa att “man från tyskt håll skulle betrakta det som en ovänlig handling och att Sverige inte önskade en tysk seger i kampen mot bolsjevismen” vid ett avslag av kraven.¹⁷ Stämningen i det socialdemokratiska partiet var att gränsen redan var nådd när det gäller eftergifter mot Tyskland, högern och bondeförbundet var helt klart för medgivande av de nya kraven och kung Gustav V påstods hotat med abdikation då han ej ville riskera en konflikt.¹⁸ Frågan skakade regeringen och blev den allvarligaste politiska krisen under kriget samt ett slagträ i den politiska debatten. Tre dagar efter kravet och samtidigt som kriget blev officiellt i Finland gick samlingsregeringen med på eftergifterna.

1.1.4 Finlandskommittén

Den organisation som anordnade de svenska frivilliginsatserna kom att kallas för Finlandskommittén. Under vinterkriget anmälde 12 705 män sig som frivilliga, varav 8 260 enrollerades.¹⁹ Över 50 procent av de enrollerade var arbetare av olika slag och ca 10 procent var militärer.²⁰ I slutet av december 1939 började organiseringen av Svenska frivilligkåren i Torneå där man möttes av problem då många frivilliga var utbildade och vissa kommunister skickades hem igen.²¹ Efter två månader med organisering och utbildning fick Svenska frivilligkåren den 28 februari 1940 ansvaret för Sallafronten fram till freden och vapenstilleståndet den 13 mars. Sallafronten låg i finska Lappland där tre sovjetiska divisioner hade satts in vid krigsutbrottet för att nå Torneå och Uleåborg och på så sätt skära av förbindelsen med Sverige.²² En av anledningarna till varför Svenska frivilligkåren sattes in i Lappland istället för vid de hårda striderna på Näset var för att det ansågs vara ett svenskt intresse.²³

¹⁶ Stade (1989), s. 258.

¹⁷ Torbjörn Nilsson, “Midsommarkrisen 1941”, i *Metodövningar i historia 2. Historisk teori, metod och källkritik*, (red.) Thomas Lindkvist (Lund, 1996), s. 162

¹⁸ Johansson (1984), s. 260–263.

¹⁹ Andolf (1989), s. 61.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid. s. 39–41 & 68–69

²² Ericson (1996), s. 99.

²³ Andolf (1989), s. 79.

Vid utbrottet av fortsättningskriget höll Finlandskommittén på att avvecklas, men dess arbete fick då en anledning till att fortsätta. Tanken från Finlands sida var från början att inte sätta upp några utländska truppförband med frivilliga, eftersom organiseringen av dem skulle ta lång tid och stridsvärdet var diskutabelt.²⁴ Tanken var istället att placera frivilliga i ordinarie finska förband, men den 7 juli öppnade den finska överbefälhavaren Mannerheim upp för ett svenskt frivilligförband. Men till skillnad mot vinterkriget hade man hårdare antagningskrav, vilket gjorde att ambitionerna fick begränsas till en renodlad skyttebataljon. Totalt 2 800 anmälningar inkom till Finlandskommittén, och 912 frivilliga reste iväg till Finland.²⁵ Anmälningarna slutade i praktiken att komma in vid månadsskiftet oktober-november, och vid samma tidpunkt började många frivilliga önska avsked från bataljonen. Förbandets personella sammanställning framstod som ett militärt elitförband i jämförelse med Svenska frivilligkåren under vinterkriget: 21,5% var fast anställda i Krigsmakten, 43% var reservbefäl (f.d. anställda och värnpliktiga) och förbandets medelålder var 24 år.²⁶ Svenska frivilligbataljonen kom att placeras på Hangöfronten i augusti 1941 där man hamnade i ställningskrig mot de sovjetiska försvararna tills de evakuerades sjövägen den 3 december. Den 20 december var Svenska frivilligbataljonen återigen i Stockholm där man gick segerparad på gatorna, något unikt bland svenska frivilligförband genom tiderna.²⁷

I januari och februari 1942 sökte tidigare frivilliga förnyad krigstjänst i Finland och det Svenska frivilligkompaniet kom att organiseras. Kompaniet placerades vid Svirfronten längs Jandebafloden i Sovjetunionen fram till 1944 då det förflyttades till Karelska näset under den Sovjetiska motoffensiven. Kompaniet upplöstes den 26 september 1944, en vecka efter freden. I Svenska frivilligkompaniet deltog totalt 404 män, varav 3% var officerare och 20% underbefäl och volontärer från svenska Krigsmakten.

1.2 Syfte och frågeställning

Mycket har skrivits om de svenska frivilliginsatserna i Finland under andra världskriget. Fokuset har då främst legat på kampanjen *Finlands sak är vår!* under vinterkriget, det vill säga intresset för att hjälpa Finland militärt och civilt. När det kommer till fortsättningskriget har det handlat om hur uppbyggnaden av Finlandskommittén gick till, hur rekryteringen och

²⁴ Stade (1989), s. 253.

²⁵ Ibid. s. 276 & 367.

²⁶ Ibid. s. 281.

²⁷ Ericson (1996), s. 117–118.

organisationen såg ut och vad frivilligförbanden utförde för uppgifter vid fronten. Men någon explicit forskning om intresset att ställa upp för Finland under fortsättningskriget finns ej från tidigare, utan forskningen har snarare handlat om svensk opinion generellt under tiden. Det övergripande syftet med uppsatsen är att ta reda på varför människor överhuvudtaget anmäler sig som frivilliga till krig genom att jämföra det välutforskade vinterkriget med fortsättningskriget. Det är intressant att se om det finns några genomgående motiv hos de frivilliga, eftersom de politiska och militära förutsättningarna i Sverige var så annorlunda under de två krigen. Den övergripande frågan är alltså följande:

- Varför sökte man sig som frivillig även under fortsättningskriget?

För att besvara den övergripande frågan kommer undersökningen delas upp i två operationaliserande frågor:

- Vad för bakgrund hade personerna som anmälde sig intresserade för tjänstgöring?
- Vilka exempel på motiv och sympatier går att utläsa från anmälningarna?

Undersökningen kommer därmed att bidra till den vetenskapliga forskningen om motiv till frivillighet, d.v.s. varför man är villig att riskera sitt liv i strid. Detta ämne är ständigt aktuellt med nya konflikter som blossar upp i t.ex. Ukraina och Syrien som lockar till sig frivilliga. Varför man ger sig ut i militära konflikter frivilligt har främst tidigare studerats utifrån dagböcker, brev, intervjuer och enkäter. Denna undersökning kommer istället att baseras på en ny typ av material i form av intresseanmälningar. Det kan ge en bild av vad personerna drevs av innan de har blivit formade av kriget, eftersom motiven kan ändra sig med tiden. Kanske ger man sig iväg för den goda sakens skull men fortsätter i soldatlivet för äventyret?

Eftersom också kraven på de frivilliga var annorlunda jämfört med vinterkriget är det intressant att undersöka bakgrunden hos de frivilliga i fortsättningskriget. Var det soldater som sökte sig till Finland, enligt överbefälhavare Thörnells planer, eller var det en mer civil uppslutning, vilket skulle förklara varför så många avvisades?

Sympatierna för Finland var som nämnts annorlunda under fortsättningskriget eftersom det ej var något defensivt krig, utan ett offensivt krig i samarbete med Nazityskland. Det har lyfts fram som en orsak till det reducerade antalet sökande till frivilligtjänst jämfört med vinterkriget. Det finska samarbetet med Tyskland resulterade också i en naziststämpel som kommenterades i Finlandskommitténs av år 1941 *Redogörelse för verksamheten 1941–1945*:

Det har skrivits mycket om att de frivilliga i Finlands sista krig och särskilt från och med 1942 skulle varit till 100% anhängare av de svenska ytterlighetspartierna. Detta överensstämmer icke med verkligheten. Endast ett fåtal tillhörde SSS och liknande organisationer och dessa tilläts ej göra någon som helst propaganda för sina åsikter bland kamraterna. Främsta drivfjädern för de övervägande flertalet var liksom under vinterkriget känslan av att "Finlands sak är vår". Många utgjordes av idealister, som i kommunism sågo en dödlig fara även för vårt land och därför ville möta densamma vid den yttersta gränsen. En del av de frivilliga av gammalt krigarblod anmälde sig för att tillfredställa en genom härstamning förklarlig kamplusta. Det ganska stora antalet yrkesmilitärer, som deltagit såsom frivilliga, såg här ett tillfälle att lära känna det moderna kriget.²⁸

Det som framkommer i citatet ovan är att Finlandskommittén av år 1941 visste att det fanns personer som sympatiserade med nazismen men att man försökte motverka bilden på de frivilliga som dessa sympatisörer spred genom att betona andra typer av motiv till frivillighet. Frivilliga med nazistiska sympatier grundande en stormavdelning enligt tysk modell inom Svensk Socialistisk Samling kallad Sveaborg.²⁹ Sveriges militärattaché i Helsingfors, överste Gösta von Stedingk skrev i en rapport till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet antalet svenska nazister var mellan 220 och 230 personer, d.v.s en fjärdedel av den Svenska Frivilligbataljonen.³⁰ Men någon grundligare undersökning person för person har aldrig genomförts.³¹ Det är därför intressant att undersöka om några ideologiska motiv framkommer i intresseanmälningarna som skulle kunna styrka forskningen om tudelad opinion och bidra till debatten om nazistiska sympatier eller jakt på erfarenhet som funnits sedan 1941.

1.4 Tidigare forskning

Den stora uppslutningen kring frivilligrörelsen under vinterkriget är sedan tidigare väl utforskad, men de frivilliga i fortsättningskriget hör man generellt väldigt lite om. Den mest omfattande forskningen om frivilligrörelsen 1941 är gjord av Arne Stade med hans uppsats om fortsättningskriget i boken *Svenska Frivilliga i Finland 1939–1944*. I sin undersökning redogör Stade hur det politiska spelet såg ut, hur uppbyggnaden av Finlandskommittén av år

²⁸ Redogörelse för verksamheten 1941–1945. Finlandskommittén av år 1941. s. 2.

²⁹ Ericson (1996), s. 114.

³⁰ Stade (1989), s. 303.

³¹ Lars Gyllenhaal och Lennart Westberg, *Svenskar i krig 1914–1945* (Lund, 2008), s. 247.

1941 gick till, hur rekryteringen och organisationen fungerade i frivilligrörelsen, hur opinionen kring frivilligrörelsen såg ut samt vad den Svenska frivilligbataljonen utförde vid fronten.

Resultaten Stade lyfter fram är som tidigare nämnt att opinionen var väldigt splittrad. Inom regeringen kunde man se splittringen i frågan om utresetillstånd för frivilliga som svängde fram och tillbaka mellan 27 juni och 4 juli samt frågan om utrustning till de frivilliga. Stade menar att utrustningsfrågan nästan orsakade regeringskris när statsråden Wigforss och Andersson i Rasjön hotade att lämna regeringen om frivilligbataljonen skulle få svensk utrustning.³² Splittringen i regeringen visade sig också vid bataljonens hemkomst i december då en segerparad anordnades och de socialdemokratiska statsråden samt folkpartisten Andersson i Rasjön ej medverkade.

Även föreningen som skapats av frivilliga från vinterkriget var först negativt inställd till en ny frivilligrörelse. Så småningom gick föreningen ändå med på att uppmana sina medlemmar till att återigen ställa upp som frivilliga, dock med en brasklapp om att Svenska frivilligkåren ej kan upprättas på det annorlunda politiska läget.³³ Trots denna uppmaning uppger Stade att endast en tredjedel av 1941 års frivilliga hade tillhört Svenska frivilligkåren under vinterkriget.³⁴ Men det kanske bästa exemplet på den splittrade opinionen som Stade tar upp är hur Finlandskommittén ej är enig om man ska arbeta för en ny svensk frivilliginsats. Man var orolig för att de antinazistiska kretsarna skulle gå till aktion mot Finlandskommittén och på så sätt skada det svensk-finska förhållandet och i slutändan orsaka negativa konsekvenser.³⁵ Finlandskommitténs dåvarande ordförande Wicander ville "icke under några förhållanden vilja medverka till frivillighjälp åt Finland".³⁶ I efterhand har det påståtts att en av orsakerna till att Finlandskommittén av år 1941 upprättades var för att bilda motsats till nazister som försökte lägga beslag på frivilligrörelsen.³⁷

För att motverka motvinden i opinionen och naziststämpeln lyfter Stade fram hur Finlandskommittén försökte att påverka enskilda ledande individer inom socialdemokratin och fackföreningarna. Svenska frivilligbataljonen bestod till 30% av arbetarklass, och med

³² Stade (1989), s. 293.

³³ Ibid. s. 273.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid. s. 255.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid. s. 255.

tanke på dessa behövde frivilligrörelsen göras rumsren för att slippa svårigheter med fackföreningar på hemmafronten som frivilliga på vita sidan under finska inbördeskriget 1918 hade utsatts för. Man lyckades få fackföreningen LO att besöka Svenska frivilligbataljonen vid Hangö som "välsignade" verksamheten.³⁸ Finlandskommittén motsatte sig även Martin Ekström som chef över Svenska frivilligbataljonen. Efter en omorganisering av det finska 55:e infanteriregemente där Svenska frivilligbataljonen ingick var tanken att Martin Ekström, bataljonschef för kustbataljon 55 som även ingick i 55:e infanteriregementet skulle ta befälet för hela regementet. Men eftersom han tidigare var partiledare för det Nationalsocialistiska Blocket ansåg Finlandskommittén att hans politiska förflutna var för känsligt och skulle påverka den svenska opinionen och arbetarna i Svenska frivilligbataljonen.³⁹

När det kommer till rekryteringen presenterar Stade siffror från dagrapporter från frivilligbyrå och veckorapporter från försvarsstaben att 2800 anmälningar inkom totalt, 2165 godkändes av den finska försvarsattachén i Stockholm, 1050 godkändes av Finlandskommittén varav 912 avreste till Finland.⁴⁰ Förklaringen till det stora bortfallet i första gallringen menar Stade bero på kvalifikationskraven från finsk sida som var följande:

Fullständig militär utbildning,

Uttryckligen anmält sig för fronttjänst

Fysisk kondition bevisligen motsvarande sådan tjänst

Politisk pålitlig

Åtnöja sig med löneförmåner som tillkom finska militärpersoner av motsvarande grad.⁴¹

I och med att ambitionerna var begränsade till en skyttebataljon bestämde Finlandskommittén den 19 juli "att över huvud taget inga få antagas, som ej äro infanteridugliga". En stor skillnad mot Svenska frivilligkåren under vinterkriget som var ett eget operativt förband i behov av yrkesmän som chaufförer, sjukvårdare etc. och därmed förklarar varför ännu fler föll bort i andra gallringen.⁴²

³⁸ Stade (1989), s. 285.

³⁹ Ibid. s. 332.

⁴⁰ Ibid. s. 276 & 367.

⁴¹ Ibid. s. 276.

⁴² Ibid. s. 280.

Stade pekar också på att den ekonomiska situationen var mycket värre, och någon insamling och upplysningskampanjer var inte aktuellt med tanke på den splittrade opinionen.

Löneförmånerna behövde därför sättas så lågt som möjligt vilket gjorde att lönerna var sämre än under vinterkriget och resulterade i att speciellt meniga drabbades hårt ekonomiskt.⁴³

Sammanfattningsvis framhävs den splittrade opinionen och ekonomiska utsattheten tillsammans med de höga militära kraven för tjänstgöring som anledningarna till varför allt färre anmälde sig att ställa upp som frivilliga i fortsättningskriget än vinterkriget.

I boken *Svenska frivilliga, militära uppdrag i utlandet under 1800- och 1900-talen* har Lars Ericson belyst de ca. 100 000 svenskar som har tjänstgjort för andra länder, deltagit som frivilliga i konflikter utomlands eller medverkat under fredsbevarande insatser under 1800- och 1900-talet. Frågeställningen som drivit arbetet är *varför* män och kvinnor söker sig utanför tryggheten hemma och riskerar sina liv i krigshärdar? För att ta reda på denna fråga och förstå vilka drivkrafter som de olika soldaterna och officerarna drevs av har Ericson spenderat mycket tid i arkiven för att bearbeta dagböcker, brev och krigsdagböcker som han presenterar personliga skildringar eller citat ifrån. Kapitlet om fortsättningskriget placerar Ericson under kategorin “frivilliga stödda av en svensk hemmaopinion” där bakgrundsfaktan från Arne Stades uppsats presenteras och kompletteras med dagboksskildringar från Hangöfronten.

Resultaten Ericson presenterar är att det förefaller vara sex olika kategorier som motiverar en att söka sig som frivillig. De är göra en insats, politisk övertygelse, söka yrkesmässiga kunskaper, äventyr, pengar eller personliga problem i hemlandet.⁴⁴ Men med reservation att det inte går att dra för stora generaliseringar utefter detta då det oftast är en kombination av orsaker som lett till besluten. Ericson pekar också på att en förutsättning för att en frivilligrörelse ska uppstå är att man måste uppfatta den egna regeringen eller landets stöd för saken man själv sympatiserar med som otillräckligt eller ett svek.⁴⁵ Först då kan den psykologiska förutsättningen för en frivilligrörelse uppstå; om det egna landet sluter upp finns ingen anledning till en frivilligrörelse.⁴⁶

⁴³ Stade (1989), s. 280.

⁴⁴ Ericson (1996), s. 11–13.

⁴⁵ Ibid. s. 267.

⁴⁶ Ibid.

Alf W. Johansson disputerade 1973 med boken *Finlands sak: svensk politik och opinion under vinterkriget 1939–1940* som en del i forskningsprojektet Sverige under andra världskriget. Johansson har därefter fortsatt forska inom området och kom ut 1985 med boken *Per-Albin och kriget* som kan ses som en sammanfattning av det tidigare arbetet. Johansson lyfter fram de utrikespolitiska problem som samlingsregeringen ställdes inför under krigsåren och hur de agerade utefter dem. Johansson trycker likt Ståle mycket på oenigheten som fanns inom samlingsregeringen i hållningen till Finland men även inom socialdemokratin. Minnena från inbördeskriget 1918 fanns fortfarande kvar och först i juni 1939 uppmanade LO och den socialdemokratiska partiledningen att förföljelser av arbetare som deltagit på den vita sidan borde upphöra.⁴⁷ Bland de socialdemokratiska statsråden var Wigforss den största motståndaren till en aktiv svensk Finlandspolitik och Per-Albin Hansson stod Wigforss närmast.⁴⁸ Men som tidigare nämnts i bakgrunden hade regeringen en önskan om att förhindra Finland att hamna under tysk protektion. Denna önskan gick så långt att en diskussion om union mellan Sverige och Finland godkändes av båda regeringarna med syftet att åstadkomma avspänning mot Tyskland och förhindra ett angrepp av Sovjetunionen.⁴⁹ Frågan avbröts dock snabbt efter hot från Moskva plus att det tyska intresset av Sverige som stödland till Finland ej längre fanns och Hitler själv hade gått ut och påpekat att ett angrepp på Finland ej skulle tolereras.⁵⁰ Efter dessa unionsplaner skulle statsråden som förespråkade en passiv Finlandspolitik få överhanden.

Enligt Johansson fortsätter den passiva hållningen mot Finland att vinna mark efter krigsutbrottet då faktumet att Finland ej stred ensamt mot Sovjetunionen och en pro-finsk opinion aldrig blossade upp och de anti-tyska stämningarna förstärktes.⁵¹ Opinionsen inom socialdemokratin blev hårdare när Stockholms ungdomsdistrikt uttalade offentligt att “varje stöd, moraliskt eller materiellt, åt Tyskland eller tyska bundsförvanter är ett ställningstagande för nazismens krig mot demokratin”.⁵² Det gick så långt att partistyrelsen i april 1942 diskuterade hjälpen till Finland som den mest framträdande källan till missnöje bland folket, och partiledningen fick gå ut och bekämpa de anti-finska stämningarna i partiet.

⁴⁷ Johansson (1984), s. 45.

⁴⁸ Ibid. s. 216.

⁴⁹ Ibid. s. 226.

⁵⁰ Ibid. s. 234–235.

⁵¹ Ibid. s. 260 & 276.

⁵² Ibid. s. 281.

Lennart Westberg och Lars Gyllenhaal har också skrivit om frivilliga i sin bok *Svenskar i krig 1914–1945*. I kapitlet som berör fortsättningskriget är det mestadels samma information som förmedlas i Stades uppsats, men några påståenden är annorlunda vilket gör det relevant att även redovisa. Gyllenhaal och Westberg påstår att många veteraner från Svenska frivilligkåren anmälde sig igen då de kände att de endast utfört halvgjort arbete under veckorna vid Sallafronten.⁵³ När det kommer till nazismen i Svenska frivilligbataljonen uppger de att den stora mängden avhopp under hösten skedde i protest mot nazismen i förbandet.⁵⁴ Den sista punkten där Westberg och Gyllenhaals information skiljer sig är antalet intresseanmälningar. Stade påstår att det inkom 2800 intresseanmälningar, varav 912 reste till Finland och 825 de facto placerades i bataljonen, medan Westberg och Gyllenhaal menar att det kom in 4000 intresseanmälningar och 811 kom fram till bataljonen.⁵⁵

Boken *Fortsättningskriget* av Allan Sandström behandlar den politiska, diplomatiska och strategiska nivån i Finland efter vinterkriget till freden 1944 och har i denna uppsats använts för merförståelse kring den historiska kontexten ur finsk synvinkel. I motsats till Arne Stade påstår Sandström att de frivilliga under fortsättningskriget huvudsakligen bestod av veteraner från vinterkriget utan att ange någon direkt källhänvisning, vilket är anmärkningsvärt.⁵⁶ I bokens epilog ställer sig Sandström på samma sida som förespråkare av *drivvedsteorin*, att Finland rycktes med i kriget mellan Tyskland och Sovjetunionen och ej utförde någon aktivt medveten politik.⁵⁷ Man kunde helt enkelt inte stå neutral i kriget mellan stormakterna som skulle utkämpas på finskt territorium. Sandström menar också att Finland ej var någon bundsförvant till Tyskland och att fortsättningskriget skall ses som ett separatkrig eftersom ingen de facto överenskommelse fanns innan 1944, då en pakt mellan Finlands president Risto Ryti och Tysklands utrikesminister Ribbentrop skrevs under.⁵⁸

Sammanfattningsvis träder några teman fram från den tidigare forskningen. Det första är den svenska opinionen om fortsättningskriget, där Ericson menar att de frivilliga var stödda av en hemmaopinion och presenterar segerparaden efter hemkomsten från Hangöfronten som ett bevis på detta, vilket inte skedde efter vinterkriget. Medan Johansson menar att det fanns en stor anti-finsk opinion speciellt inom socialdemokratin efter krigsutbrottet 1941. Denna

⁵³ Gyllenhaal och Westberg (2008), s. 245.

⁵⁴ Ibid. s. 246.

⁵⁵ Ibid. s. 245.

⁵⁶ Sandström (1991), s. 72.

⁵⁷ Ibid. s. 220.

⁵⁸ Ibid. s. 221.

anti-finska opinion inom arbetarrörelsen påvisas även i Stades forskning då Finlandskommittén försökte motverka de negativa konsekvenserna en frivilligrörelse kunde få för den finlandsvänliga opinionen. Åsikterna och stämningen var helt klart splittrade när det kom till Finland och förklaringen varför är just frågan om Finland var allierat med Tyskland eller inte. De frivilliga anklagades för att vara nazister, vilket till viss mån verkar stämma med faktan som presenteras i den tidigare litteraturen.

Det andra temat i forskningen handlar om orsakerna till att ställa upp som frivillig. Som tidigare påvisats har motiven till varför personer sökte sig till Svenska frivilligbataljonen diskuterats, exempelvis i redogörelsen från Finlandskommittén som påpekar att ett fåtal var anhängare av ytterkantpartier och nazisympatisörer medan andra drevs av *Finlands sak är vår!*, antikommunism, krigarblod eller en vilja att lära känna det moderna kriget. Dessa motiv passar in på Ericsons kategorier till frivillighet, vilket tillsammans med den splittrade opinionen gör det intressant att undersöka varför man ansökte om att gå med. Men Stade och Ericson har inte undersökt de angivna motiven i ansökningar till frivilliginsatser. Här kan alltså undersökningen bidra med ny kunskap och det är också här forskningen delvis kommer ta avstamp, genom att använda Ericsons kategoriseringar på nytt källmaterial för att ta reda på drivkrafterna till varför personer sökte sig som frivilliga i fortsättningskriget.

Sista temat som är relevant för denna uppsats är rekryteringen av frivilliga, där opinionen och de militära kraven till skillnad mot vinterkriget anses vara orsakerna till att antalet intresseanmälningar var mycket mindre. Forskningen har också tagit reda på vilka det var som faktiskt reste till Finland och hur demografin på Svenska frivilligkåren och Svenska frivilligbataljonen såg ut, men vi vet inget om demografin på de som visade intresse. Det är här uppsatsens andra del tar avstamp.

1.5 Teori

Studien kommer att använda sig av två teoretiska ramverk. För att förstå varför man söker sig som frivillig till krigsskådeplatser kommer Lars Ericsons sex olika kategorier av drivkrafter att användas. Den första kategorin kallas för *göra en insats* och handlar om personer som har en vilja att utträtta något eller påverka en situation som upplevs frustrerande och orättvis. Till exempel att vilja hjälpa en svagare part som upplevs som angripen. Den andra kategorin är

politiskt övertygade som också haft ambition att hjälpa till, men utifrån den politiska sida man sympatiserar med.⁵⁹

Den tredje kategorin är *yrkesmässiga kunskaper*, en möjlighet att förkovra sig i det militära yrket i en främmande krigsmakt med gott rykte.⁶⁰ Men också möjligheten att uppleva kriget i verkligheten räknas in här. Den fjärde kategorin är så kallade *äventyrare*, personer som går ut i krig med en romantisk uppfattning av soldatyrket och fastnar i tillvaron, med svårigheter att anpassa sig till det civila efteråt. Här menar Ericson att det är skillnad på personer som deltog i Svenska frivilligkåren som året efteråt även sökte sig till Svenska frivilligbataljonen, med en naturlig koppling mellan dem, och personer som söker sig fram och tillbaka mellan olika kontinenter på frivilliguppdrag utan någon koppling mellan dem.⁶¹

Den femte kategorin till frivillighet är *pengar*. Här poängterar Ericson det viktigt att göra skillnad på personer som efterfrågar rimlig ersättning för risken de tar, och frivilliga i ren jakt på stora pengar, en modern form av legoknektar.⁶² Den sista kategorin är nära besläktad med pengar och kallas *problem på hemmaplan*, personer som har kärleksproblem, kriminell belastning eller ekonomiska besvär som söker sig utomlands. Det främsta exemplet på dessa är personer som söker sig till främlingslegionen som vid behov kan få ny identitet.⁶³

Det andra teoretiska ramverket kommer från Alf W. Johansson och boken *Finlands sak: svensk politik och opinion under vinterkriget 1939–1940*. Teorin Johansson presenterar är varför sympatierna för Finlandsrörelsen kunde bli så stora under vinterkriget. Teorin är viktig för att kunna förstå varför personer ville göra en insats för Finland 1939–1940 och om det är samma drivkrafter som finns även under fortsättningskriget.

Johanssons teori bygger på att aktivismen under vinterkriget kan sammansmältas av tre föreställningsvärldar. Det första är det svensk-finska arvet och Runebergs dikter som en gemensam identifieringsbas för svenskt och finskt, och att det är en grundsten för att Finlandsrörelsen över huvud taget skulle kunnat bildas.⁶⁴ Det andra återkopplar till det dansk-tyska kriget 1864 med att vinterkriget inte skulle få bli ett ytterligare “svek” för

⁵⁹ Ericson (1996), s. 12.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid. s. 12.

⁶² Ibid. s. 13.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Johansson (1973), s. 252.

skandinavismen.⁶⁵ Under 30-talet hade det nordiska samarbetet utvecklats med nationalliberala ideologiska inslag med fokus på frihet och demokrati.⁶⁶ Det tredje är antibolsjevismen som tillsammans med den gamla rysskräcken hamnade i symbios vid 1900-talets början och kom att nå oöverträffade höjdpunkter under vinterkriget. Denna antibolsjevism var inte grundad i nazismen, men den såg nödvändigtvis inte heller nazism som något problematiskt.⁶⁷

I den här uppsatsen används Ericsons teori som ett övergripande ramverk för frivillighet generellt, medan Johanssons teori erbjuder en kontextuell förklaringsmodell för viljan att göra en insats för just Finland.

2. Tillvägagångssätt

Undersökningens tillvägagångssätt kommer att redogöras i två kapitel, där det första handlar om hur urvalet av källmaterialet gjorts och hur det kan påverka undersökningen. Det andra kapitlet kommer att berätta om hur materialet har behandlats för att få fram resultaten i kapitel 3.

2.1 Källmaterial och avgränsningar

Arkivet från Finlandskommittén av år 1941 har använts tidigare i forskningen, men denna uppsats källmaterial består av skrivelser inkomna till Finlandskommittén av år 1941 som verkar vara outforskad bland tidigare studier. Hos Krigsarkivet finns tio volymer skrivelser sparade sorterade utifrån avsändarens efternamn A-Ö. På grund av studiens omfattning har en avgränsning till endast en utav dessa volymer varit nödvändig. Den utvalda volymen består av straxt under 800 brev från avsändare med efternamn som börjar på A och B.

Innehållet i breven är av varierande sort men intresseanmälningar utgör en övervägande majoritet. Studien kommer avgränsas till att endast innefatta rena intresseanmälningar, alltså upplysningar från anhöriga samt brev med övriga frågor kommer att sorteras bort. Eftersom studien utgår ifrån Ericsons kategorier till frivillighet kommer studien likadant att avgränsas till att endast undersöka intresseanmälningar för militära uppgifter. Det innebär att

⁶⁵ Johansson (1973), s. 252.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid. s. 253.

intresseanmälningar till skördarbete, motorverkstäder, chaufförer, luftbevakare, sjukvårdare, brandmän och övriga civila tjänster sorterats bort.

Studien kommer att avgränsas tidsmässigt mellan juni 1941 och september 1944 då alla intresseanmälningar inkomna under fortsättningskriget är intressanta för att besvara den övergripande frågan. Eventuella intresseanmälningar skrivna på finska kommer också att behöva sorteras bort p.g.a. bristande språkkunskaper. Vissa brev har också tyvärr blivit bortsorterade då handstilen ej kunnat tolkas. Slutligen har en sista avgränsning fått göras till att undersöka max 220 intresseanmälningar då studiens omfattning ej möjliggör ett större urval av källmaterial. Urvalet har gjorts medvetet i form av att alla maskinskrivna brev har undersökts först, och sedan har ett slumpmässigt urval mellan pärm A och B gjorts där totalt 385 brev lästs för att få fram de 220 intresseanmälningarna. Det innebär att ca 400 brev har antingen haft för svår handstil för att lyckats tyda eller blivit utelämnade.

Källan ses som särskild förtjänstfull för att ta reda på individens bakgrund då intressenterna beskriver sin ålder, yrkesbakgrund, utbildning, kompetenser osv. liknande en anställningsansökan. Det framgår även var geografiskt personerna är boende och tjänstgörande då de förklarar vart de önskar att deras eventuella ansökningsblanketter skall skickas. Källan förväntas därför att ge pålitligt svar kring vilka intressenterna var.

Det problematiska med materialet är att de flesta intresseanmälningar inte anger något speciellt motiv, utan endast att man är intresserad av tjänstgöring. Det finns också en risk för att personerna tonar ned, döljer, eller ljugar om ens eventuella politiska motiv då ett krav för tjänstgöring var politisk pålitlighet. Detsamma gäller ens utbildning och erfarenheter, där finns det en risk för att man anpassar eller ljugar för att uppfylla kraven för militär utbildning. Dessa källkritiska problem är något som behöver beaktas vid bearbetningen av källmaterialet. Med detta i åtanke finns det intresseanmälningar där man kan analysera vad personerna faktiskt skriver och få ett svar på frågan på varför de söker sig och vilka drivkrafterna är.

De utelämnade intresseanmälningarna skulle potentiellt kunna ändra de statistiska förhållanden som framkommer ur denna undersökning, därför kommer det att finnas problem med att säkerställa undersökningens kvantitativa del. Risken finns att resultaten är avvikande, men inte tillräckligt stor för att undersökningen ska sakna bäring. I den kvalitativa delen förväntas inte antalet undersökta intresseanmälningar påverka helhetsbilden. De empiriska

exemplen kan eventuellt bli fåtaliga, men förväntningarna är ändå att de skall ge en representativ bild av motiv till frivillighet.

2.2 Metod

De operationaliserande frågorna som själva undersökningen bygger på är:

- Vad för bakgrund hade personerna som anmälde sig intresserade för tjänstgöring?
- Vilka exempel på motiv och sympatier går att utläsa från anmälningarna?

För att besvara den första frågan kommer en kvantitativ genomgång av samtliga skrivelser i volymen att göras för att få en överblick av materialet och samla in uppgifter om bakgrunden hos intressenterna. De uppgifter som kommer att eftersökas är om personen har militär utbildning, om personen är tjänstgörande vid något förband, vilken tjänstegrad, om personen tidigare tjänstgjort i Svenska frivilligkåren, civila utbildningar, civil anställning, geografisk bakgrund och ålder. Om personen har militär bakgrund är intressant att ta reda på eftersom det var ett av kraven för att bli godkänd som frivillig, och kan ge ökad kunskap om varför så många avvisades. Vad för yrkesbakgrund personen har, tjänstegrad, civil utbildning, geografisk bakgrund och ålder har valts ut som insamlingskategorier för att kunna jämföra resultatet med tidigare forskning som lyfter fram denna typ av information vid demografiska presentationer. Att undersöka om personen tidigare tjänstgjort i Svenska frivilligkåren är intressant för att ta reda på om det var nytt folk som sökte sig till fortsättningskriget, som Stade hävdar, eller om Sandströms påstående om att de flesta som sökte sig var veteraner från vinterkriget.

Om någon person har skickat in flera brev kommer de att sammanställas och endast räknas som ett. Om en intresseanmälan gäller flera personer kommer det att räknas som flera personer ifall det går att få ut information om samtliga, om det endast är en underskrift som efterlyser flera blanketter, alltså det saknas information om de övriga intressenterna kommer det räknas som en anmälan. Om inte förbandet har framgått i brevet har Sveriges Militärpostsällskaps förteckning över fältpostnummer använts för att ta reda på förbandstillhörighet.⁶⁸

⁶⁸ Sveriges militärpostsällskap. *Förteckning över fältpostnummer*, http://www.smpps.se/area/fp_table.php, hämtad 5 januari 2021.

Efter all insamling skett kommer materialet bearbetas och presenteras genom diagram och tabeller för att sedan analysera vilka slutsatser som kan göras utifrån den insamlade bakgrundsfaktan. Valet att arbeta kvantitativt i frågan om personernas bakgrund är naturligt eftersom kvantitativ analys kan beskriva, sammanfatta och presentera stora mängder data på ett överskådligt sätt.⁶⁹

Efter att den första frågan är besvarad kommer en kvalitativ textanalys av intresseanmälningarna att genomföras för att ta reda på eventuella drivkrafter och sympatier. Här kommer fokus ligga på att söka efter ord och formuleringar där det går att finna någon typ av personlig drivkraft, exempelvis något politiskt slagord eller löneförmåner. Det insamlade materialet kommer sedan att bearbetas efter Ericsons klassificering i sex olika motiv till frivillighet: göra en insats, politisk övertygelse, söka yrkesmässiga kunskaper, äventyr, pengar eller personliga problem i hemlandet. I analysen av kategorierna göra en insats och politisk övertygelse används Johanssons teori om drivkrafterna till Finlandrörelsen under vinterkriget. Även om Johanssons teori är baserad på vinterkriget är det intressant att se om samma tankemönster går igen hos de sökande till fortsättningskriget.

3. Undersökning

Undersökningen består av två tematiska delkapitel efter de operationaliserande frågorna. Varje delkapitel börjar med en redogörelse för vad som kommit fram ur källorna enligt metoden som angivits tidigare. Resultaten kommer sedan att sammanfattas och analyseras för att presentera ett svar på frågan.

3.1 Personernas bakgrund

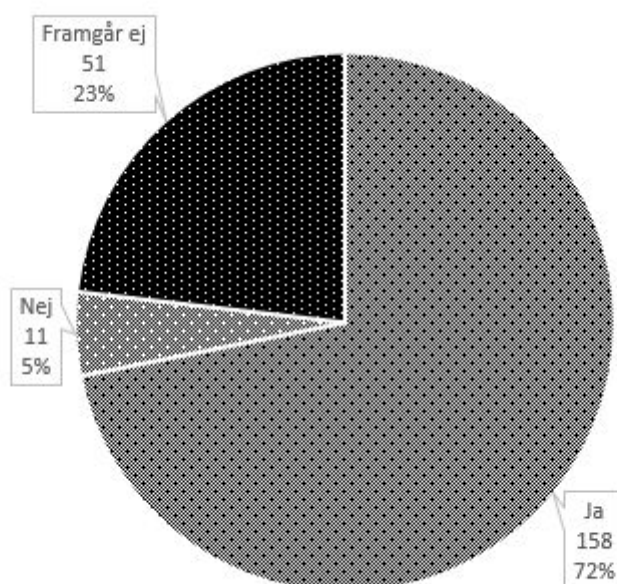
Eftersom det är intresseanmälningar från brev, och inte anmälningsblanketter som undersöks har inte samtlig information kunna samlats in från varje person, men den datan som har samlats in kommer att presenteras här nedan i form av diagram och tabeller för ta reda på vilka som sökte sig till fortsättningskriget.

⁶⁹ Johan Söderberg, "Beskrivande statistik", i *Metod: guide för historiska studier*, (red.) Yvonne Svanström (Lund, 2018), s. 189.

3.1.1 Militärer eller civila?

Arne Stade har lyft fram i sin forskning hur kravet på militär utbildning för enrolling gjorde att flertalet avvisades och hur förbandet på så sätt fick mycket hög kvalitet i jämförelse med vinterkriget, där en femtedel ej var vapenföra.⁷⁰ Av studiens 220 undersökta intresseanmälningar har följande siffror framkommit om de sökandes militära utbildning:

Diagram 1: Antal militärt utbildade personer i absoluta och procentuella tal i kategorierna ja, nej och framgår ej.

Källa: Bearbetning av Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, Finlandskommittén av år 1941 års arkiv, Krigsarkivet.

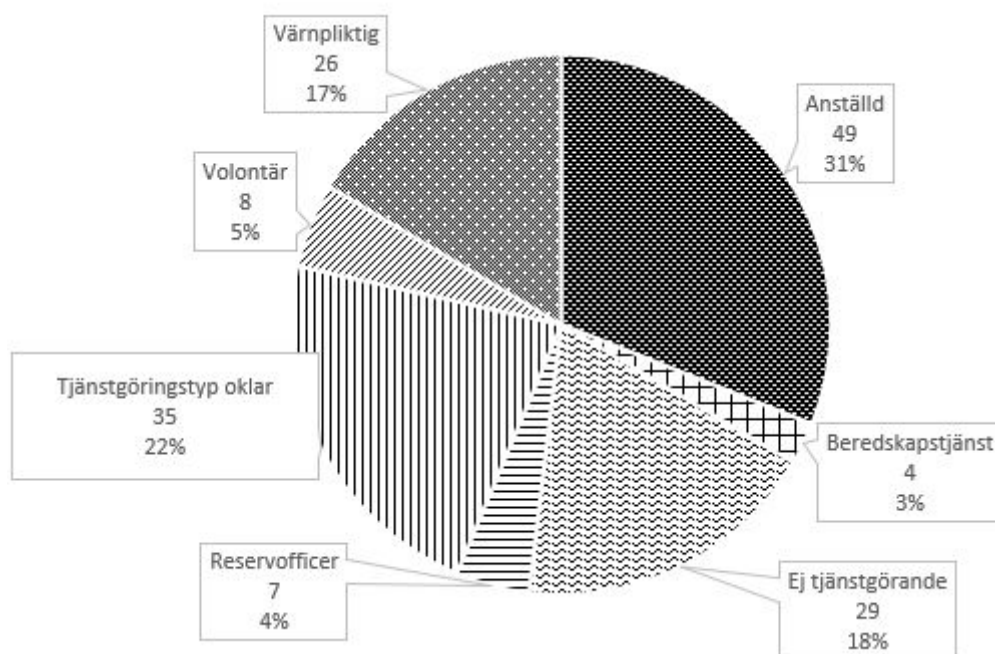
Lejonparten av de undersökta intresseanmälningarna uppgav att de hade en militär bakgrund, ett fåtal angav att de saknade militär utbildning och 23% har inte skrivit något om sin militära utbildning. Denna andel är svår att tolka: de kanske ansåg det självklart med genomförd grundläggande militär utbildning och nämnde därför inget om det, eller de kanske helt enkelt saknade utbildning. De icke-militärt utbildade skulle mycket väl kunna uppgå till en femtedel, samma procent som bland de enrollerade i vinterkriget.

I boken Svenska Frivilliga 1939–1944 framkommer det att under vinterkriget var 10% militärer i Svenska frivilligkåren, varav 2% var officerare. Under fortsättningskriget var

⁷⁰ Andolf (1989), s. 61.

21.5% fast anställda och 43% reservbefäl i Svenska frivilligbataljonen.⁷¹ De 158 militärt utbildade personer som framkom i diagram 1 har också undersökts om de var tjänstgörande i krigsmakten, och i så fall vad för typ av tjänstgöring.

Diagram 2: Antal tjänstgörande personer i absoluta och procentuella tal i kategorierna Anställd, Beredskapstjänst, Ej tjänstgörande, Reservofficer, Tjänstgöringstyp oklar, Volontär och Värnpliktig.

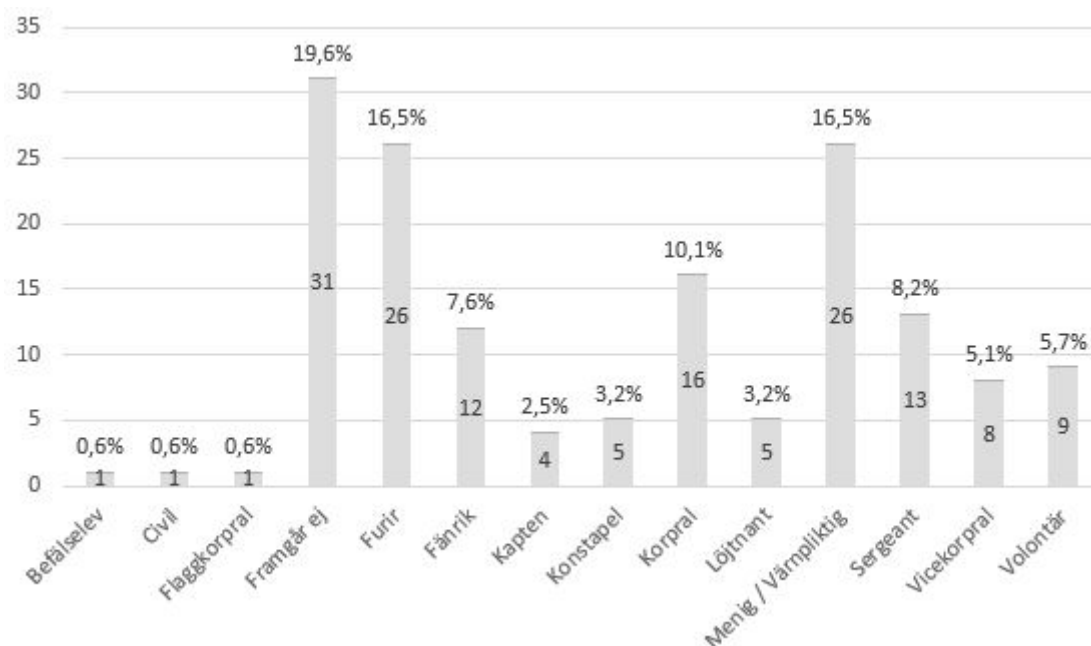

Källa: Bearbetning av Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, Finlandskommittén av år 1941 års arkiv, Krigsarkivet.

Störst andel av dessa 158 intressenter består alltså av stamanställda på 31%, men eftersom volontärerna också var stamanställda skulle siffran kunna plussas på 5% ytterligare. Detta tyder på en övervikt jämfört med antalet som faktiskt enrollerades. Den näst största kategorin *Tjänstgöringstyp oklar* har använts där personen uppenbarligen är i tjänstgöring, men oklart vilken typ. Det kan t.ex. vara att personen berättar att de tjänstgör någonstans, men inte om de är i beredskapstjänst, anställd eller gör sin värnplikt. Eller så kan det vara att de har undertecknat brevet med en tjänstegrad som både värnpliktiga och stamanställda kan inneha, eller så indikerar brevet på att de är aktiva i försvaret med ett militärkort och fältpostnummer som adress. En stor majoritet var alltså aktiva i Krigsmakten när de skickade sin intresseanmälan om att ställa upp som frivillig. Vilka tjänstegrader dessa personer hade kan ses i diagram 3 nedan:

⁷¹ Stade (1989), s. 281.

Diagram 3: Antal personer i absoluta och procentuella tal uppdelat på olika tjänstegrader i bokstavsordning från befälselev till volontär.

Källa: Bearbetning av Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, Finlandskommittén av år 1941 års arkiv, Krigsarkivet.

Slår man ihop underbefälsgraderna vicekorpral, korpral, konstapel och furir utgör de tillsammans 35%, underofficerare i form av sergeanter utgör 8%, och officerare 13%. Här har ingen skillnad på exempelvis värnpliktig fänrik eller officersutbildad fänrik gjorts. Stade presenterar i sin uppsats att av 2800 anmälningar var 270 officerare (9.6%) och 140 underofficerare (5%).⁷² Antalet intresseanmälningar från officerare och underofficerare skiljer sig alltså några procentenheter från Stades tidigare studie.

Finlandskommittén beslutade efter att man begränsat ambitionerna till en skyttebataljon att man “över huvud taget inga få antagas, som ej äro infanteridugliga”, men de 129 tjänstgörande av olika typer som framkom i diagram 2 sökte sig från alla tre försvarsgrenar.

⁷² Stade (1989), s. 277.

Tabell 1: Uppställning av antalet intresseanmälningar från tjänstgörande personer uppdelat efter förbandstillhörighet i absoluta tal.

Förband	Antal	Förband	Antal	Förband	Antal
A 1	3	HMS Gotland	1	I 18	5
A 2	1	HMS Kaparen	1	I 19	2
A 3	2	I 2	2	I 21	1
A 4	2	I 3	4	Int 2	2
A 6	3	I 4	2	Intendenturkåren	1
A 8	3	I 5	1	K 1	1
A 9	4	I 7	1	K 2	2
A 10	1	I 8	1	K 3	5
A 10 M	1	I 9	5	K 4	4
F 2	1	I 10	3	KA 2	7
F 4	1	I 11	3	KA 3	3
F 6	1	I 12	6	Landstorm	10
F 9	1	I 13	2	T 1	4
Framgår ej	7	I 14	1	T 2	1
Hemsö Fästning	1	I 15	5	T 3	2
Hjälpvedettbåt 305	1	I 16	4	T 4	4
				Totalt:	129

Källa: Bearbetning av Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, Finlandskommittén av år 1941 års arkiv, Krigsarkivet.

Vissa personer tjänstgjorde alltså i flygvapnet och i flottan, men huvuddelen kom från armén. Tabellen visar att de sökande var ganska utspridda, huvuddelen kom från dock från armén men med en viss spridning bland truppslagen.

I litteraturen har Stade angett att det mestadels nytt folk sökte sig till fortsättningskriget, medan Sandström skriver att det mestadels var veteraner från vinterkriget. Bland de 220 intresseanmälningar som ingår i denna studie ser resultaten ut som följande:

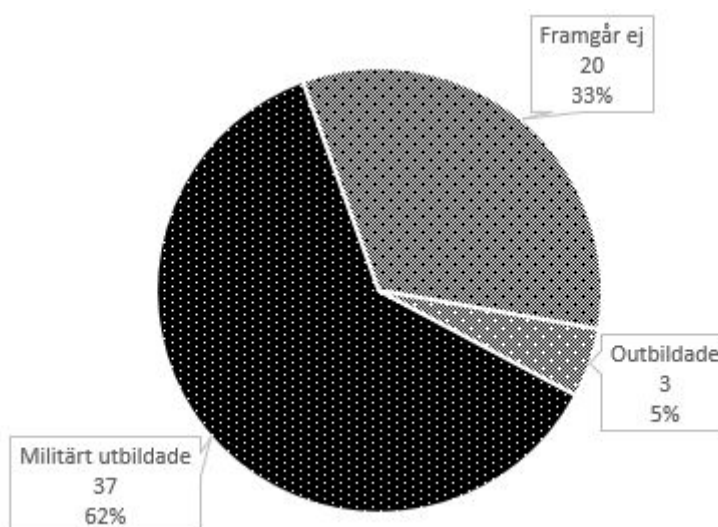
Tabell 2: Uppställning av antalet intresseanmälningar där personen uppgett tidigare tjänstgöring fördelat efter framgång ej, ja, Ja (F19), Nej, Nej (Artilleriet i Vasa), Nej (Norge) i absoluta tal och procent.

Deltagit i SFK	Antal	Procent
Framgång ej	155	70,5%
Ja	60	27,3%
Ja (F19)	1	0,5%
Nej	2	0,9%
Nej (Artilleriet i Vasa)	1	0,5%
Nej (Dock i Norge)	1	0,5%
Summa	220	100,0%

Källa: Bearbetning av Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, Finlandskommittén av år 1941 års arkiv, Krigsarkivet.

Ur tabellen framkommer det att den stora majoriteten inte har angett något om tjänstgöring under vinterkriget, men nästan en tredjedel uppger att de är veteraner från Frivilligkåren, vilket ungefärligt motsvarar en tredjedel som Stade presenterar i sin uppsats. Men Svenska frivilligkåren var som tidigare nämnt ett helt fristående operativt förband med chaufförer, sjukvårdare och liknande. Därför har en uträkning om veteranerna som sökte sig igen var utbildade gjorts och kommit fram till följande siffor:

Diagram 4: Antal militärt utbildade personer i absoluta och procentuella tal i kategorierna ja, nej och framgång ej utifrån de 60 personer som angett deltagande i SFK enligt tabell 2.

Källa: Bearbetning av Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, Finlandskommittén av år 1941 års arkiv, Krigsarkivet.

Tre femtedelar av de 60 personerna som angett tjänstgöring i Svenska frivilligkåren var alltså militärt utbildade. De utbildade utgör här en något större skara än i Diagram 1, en rimlig gissning är att dessa personer visste att de var högre krav som gällde för enrollering i finska armén än i Svenska frivilligkåren och att man försökte lägga fram sin förra tjänstgöring för att få komma till Finland igen.

Under vinterkriget har tre punkter lagts fram om de ansökandes geografiska bakgrund. Stockholm har framhållits som den största rekryteringsstaden, men även Norrbotten och Haparanda har visat sig ha höga siffror, troligen för att frivilliga reste upp dit själva och anmälde sig där. Tredje punkten är att många frivilliga kom från industristäder som Eskilstuna, Västerås, Norrköping och Borås.⁷³ Följande geografiska bakgrund har framkommit i denna studie:

Tabell 3: Uppställning av antal intresseanmälningar uppdelat efter framkomna orter eller postorter i absoluta tal och procent.

Städer	Antal	Procent	Städer	Antal	Procent
Litt F	12	5%	Gävle	3	1%
Skövde	12	5%	Helsingborg	3	1%
Litt O	10	5%	Flottan	3	1%
Linköping	9	4%	Boden	3	1%
Karlskrona	9	4%	Norrköping	2	1%
Borås	7	3%	Öregrund	2	1%
Stockholm	6	3%	Härnösand	2	1%
Visby	6	3%	Sollefteå	2	1%
Malmö	6	3%	Lammhult	2	1%
Örebro	5	2%	Strängnäs	2	1%
Halmstad	5	2%	Fårösund	2	1%
Växjö	4	2%	Ystad	2	1%
Östersund	4	2%	Kristianstad	2	1%
Jönköping	4	2%	Hässleholm	2	1%
Göteborg	4	2%	Färlöv	2	1%
Karlsborg	4	2%	Sandviken	2	1%
Eksjö	3	1%			
Totalt			146	66%	

Källa: Bearbetning av Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, Finlandskommittén av år 1941 års arkiv, Krigsarkivet.

⁷³ Andolf (1989), s 62.

Tabellen visar de orter eller postorter som har haft fler än en sökande, Litt F och Litt O har framkommit som postort i fältpostsammanhang, tyvärr har ingen mer information framkommit om dess geografiska betydelse. I toppen av listan är Skövde som vid tidpunkten hade tre olika regementen: K 3, T 2 och I 9. Nästan samtliga städer i tabellen ovan är garnisonsstäder vilket inte är oväntat med tanke på den stora mängden tjänstgörande som framkom i diagram 2. Det är också så att personer från samma förband söker sig tillsammans, t.ex. ett brev med tre personer från Älvsborgs regemente I 15 i Borås som gör att garnisonsstäder framstår som mer populära i denna undersökning.

Ålder och civil bakgrund på de frivilliga i vinterkriget och fortsättningskriget har lagts fram i litteraturen, men detta material levde inte upp till förväntningarna om att ta reda på civil bakgrund och åldersgrupp bland intresseanmälningarna. Endast 11 personer skriver något om sin civila utbildning i breven, och lika många berättar om sin civila anställning. Åldersmässigt har endast 37 av de 220 undersökta personerna uppgivit någon ålder, men genom att anta att de värnpliktiga är i 18-årsåldern framkommer följande siffror:

Tabell 3: Uppställning av antal intresseanmälningar uppdelat efter angiven ålder och antal värnpliktiga i absoluta tal.

Ålder	Antal	Ålder	Antal
17-20	2	29	2
Värnpliktig	26	30	2
19	3	31	2
20	4	34	1
21	2	37	1
22	5	40	1
23	3	42	1
24	4	44	2
26	1	45	1
Totalt			63

Källa: Bearbetning av Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, Finlandskommittén av år 1941 års arkiv, Krigsarkivet.

Av de som angivit sin ålder var ingen inkallad till värnplikt, varför två personer är angivna i 17–20 är för de skrev sin intresseanmälan tillsammans och beskrev sin ålder 17–20. Totalt sett är det alltså 63 personer som det går att få ut någon ålder från. Utifrån tabellen ovan ser

det ut som att de värnpliktiga är överrepresenterade, men den stora bortfallna massan pekar snarare på att de flesta var över värnpliktsålder.

3.1.2 Sammanfattning

De siffror som framkommer i undersökningen sticker överlag inte ut speciellt mycket. Svenska frivilligbataljonen under fortsättningskriget har framställts som ett elitförband i jämförelse med Svenska frivilligkåren under vinterkriget, och den bilden verkar stämma även när man studerar vilka som sökte sig till fortsättningskriget. Majoriteten har en militär utbildning, och över 50% av de militärt utbildade innehar någon befälsgrad och är dessutom aktiva i krigsmakten på något sätt. Det kan också påpekas att andelen intresseanmälningar från den civila sektorn var påtagligt liten. En anledning till detta skulle kunna vara att det i pressen framkom att det inte skulle sättas upp någon fristående svensk frivilligkår, utan enrollering skulle ske i Finska armén. En annan anledning till det låga civila intresset beror också på avgränsningarna i studien, om även chaufförer och luftbevakare etc. skulle tagits med i beräkningen skulle det civila antalet intressenter öka. Det pekar på att de civila helt enkelt förstod att de ej var kapabla till fronttjänst och därmed avstod att söka sig dit.

Ungefär 30% uppger att de deltagit i Svenska frivilligkåren, vilket passar överens med Stades uppgift om att en tredjedel av de enrollerade i fortsättningskriget var veteraner från vinterkriget. Att det var en annan typ av personer som sökte sig till fortsättningskriget visar sig kanske bäst bland de ansökandes geografiska placering. Stockholm ligger relativt lågt, och industristäder som framhållits med stora rekryteringsbaser under vinterkriget som Eskilstuna, Västerås och Norrköping saknas, troligtvis eftersom de ej är garnisonsstäder och därmed avsaknad av militärer.

Det verkar alltså som att överbefälhavare Thörnells önskan om erfarenhet till svenska krigsmän gick i uppfyllelse när man undersöker vilka som anmälde intresse då de flesta var militärer. Men då kvarstår frågan om varför endast 900 av 2800 enrollerades i finska krigsmakten? Troligtvis är det som Stade beskriver, att från finsk sida tänkte man sig ta emot alla militärt utbildade oavsett grad och truppslag, men att gallringen blev ännu hårdare från svenskt håll när man begränsade ambitionen till en renodlad skyttbataljon och därmed endast antog utbildade infanterister.⁷⁴

⁷⁴ Stade (1989), s. 280–281.

3.2 Motiv till frivillighet

De flesta av breven är skrivna i stil med "Härmed anhåller undertecknad upplysningar om anställning i Finlands armé" och är klara där, men många brev tar även upp vad för militär utbildning och vilka erfarenheter de har med sig sedan tidigare. Brev där personer uttryckligen beskriver sina motiv är relativt få, men det finns många brev där man kan utläsa motiv utifrån personens bakgrund eller ordvalen. Här nedan kommer dessa brev att redogöras tematiskt för att sedan avslutas med en sammanfattande analys.

3.2.1 Göra en insats och politiskt övertygade

Som tidigare berättats var opinionen splittrad kring den nya konflikten i Finland och det tyska samröret. Bland intresseanmälningarna är det lätt att hitta de Finlandsvänliga som såg det nya kriget som ett försvarskrig likt vinterkriget. Eftersom personerna upplevde Finland som en svagare part som blivit angripen, och att Finland även stod på den sida man sympatiserade politiskt med har dessa två kategorier slagits samman till en i detta kapitel.

Gösta Andersson, 34 årig fabriksarbetare från Kungsör är en av de frivilliga som skriver rätt ut att han söker sig för att han vill uträtta något. Han är tydlig i sin vilja att göra en insats då han skriver att han "alltid sympatiserat med Finland och Tyskland och vill hjälpa till på något vis".⁷⁵ Något som är intressant är att Gösta är en av få som nämner Tyskland i sina brev, och dessutom säger att han sympatiserar med landet. Här kan man då fråga sig om det är nazismen som Gösta sympatiserar med? Men då ska man komma ihåg att historiskt har Tyskland varit ett föregångsland och tyskan har varit det första främmande språket i skolorna, inte engelskan. Med det i åtanke var det inte lika anmärkningsvärt att sympatisera med Tyskland 1941 som det framstår i dagens samhälle. En till person som framhöll en vilja att hjälpa till var Carl-Gustaf Bergmark. Han var student vid Svenska baptistförbundets predikantskola och är vid tiden för brevet inkallad för värnplikt vid I 4 i Linköping. Han deltog i Svenska frivilligkåren och skriver nu att han "önskar även denna gång hjälpa Finland", ett tydligt tecken på hur han vill göra en insats och sympatiserar med Finland.⁷⁶

Två personer har uppgett släktskap med personer bosatta i Finland i sina brev, som indikerar på att det är familjekopplingen till Finland som motiverar dem till att göra en insats. Bert

⁷⁵ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Gösta Andersson 1941-07-01.

⁷⁶ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Carl-Gustaf Bergman 1941-11-09.

Berg som tjänstgjorde vid kustartilleriet i Karlskrona var en av dessa. Han berättar hur hans moder är finska, hans morbröder är tjänstgörande officerare och skriver “[...] och därför är det av största intresse för mig att få deltaga på Finlands sida för jag känner det som en plikt att få göra min tjänst för Finland.”⁷⁷ Här är det alltså släktskapet som motiverar Bert till att göra en insats för Finland. Ett till exempel på släktskap är Bror Ragnar Bengtsson, 40 år gammal skeppsmäklare, för tillfället tjänstgörande i landstormen som fänrik som berättar hur han bott i Finland ett par år och har en dotter som studerar i Helsingfors.⁷⁸ Även här verkar det som att de personliga kopplingarna till Finland är huvudsakliga drivkraften till att ställa upp som frivillig.

De flesta som vill hjälpa Finland skriver inte att de sympatiserar utan uttrycker sig istället i termer om att hjälpa sitt broderfolk. Ett första exempel på detta är löjtnant Nils Arnell som är anställd vid intendenturkåren i Karlsborg Int 2 och har tidigare tjänstgjort inom trängen samt som chef för 1. bilkompaniet i Svenska frivilligkåren. Han skriver “Min längtan att åter få i ringa mån medverka i broderfolkets och vår egen kamp är dock stor, varför om möjlighet finnes jag gärna skulle vilja komma med igen.” och visar på så sätt upp sin vilja att göra en insats för Finland återigen.⁷⁹ Likadant uttrycker sig Arne Bergström från Filipstad som är före detta frivillig i vinterkriget:

Jag är för närvarande arbetslös så jag har ännu en gång lust att hjälpa våra vapenbröder i deras kamp mot sin fiende i öster. Det är en känsla inom mig som säger mig att jag måste hjälpa dom ännu en gång. I vinterkriget hann jag aldrig uträtta något men jag var där. Ty jag kom dit för sent, men jag hoppas att jag kommer till bättre nytta denna gång.⁸⁰

Citatet ovan från Arne visar på att han vill göra en insats för Finland, men är också ett exempel på att de frivilliga inte drivs av enbart ett motiv. I och med att Arne ej har något arbete kan vi anta att det fungerar som en drivkraft för honom, men också att hans känsla att inte upplevt och varit en del av Svenska frivilligkåren verkar ha motiverat honom. Ytterligare en som talar om Finland i samma termer är Evert Bergström, bosatt i Stockholm och f.d.

⁷⁷ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Bert Berg 1941-06-30.

⁷⁸ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Bror Ragnar Bengtsson 1941-06-29.

⁷⁹ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Nils Arnell 1941-08-05.

⁸⁰ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Arne Bergström 1941-09-21.

frivillig från Svenska frivilligkåren. Han skriver hur han "...återigen få strida vid mina bröders sida".⁸¹ Sista exemplet är Arne Berglund, vid tillfället 22 år och tjänstgörande på HMS Kaparen i flottan som använder uttrycket "broderlandet" när han talar om Finland.⁸² Frågan är då vad som kan tolkas in i uttrycket broderfolk? Det mest troliga är det som Johansson menar med det Runebergska arvet, att Finland är ett grannland till Sverige med en stark historisk koppling och till viss del språklig gemenskap. Om broderfolk var något som användes i nazistiska kretsar vid tidpunkten har inte framkommit ur bakgrundslitteraturen, men det kan inte uteslutas att sådana termer användes även där.

Även nordismen som drivkraft, vilket Johansson tar upp i sin teori, syns tydligt bland de frivilliga som vill göra en insats. Bland dessa personer finns också en påtaglig Finlandsvänlighet då de inte anser att fortsättningskriget var någon offensiv handling. Ett första exempel på detta är Karl Johan Georg Andersson, 42 år gammal veteran från Svenska frivilligkåren och inkallad till beredskapstjänst i landstormen hösten 1941 när han skickar brev till Finlandskommittén. Han skriver att han önskar få delta "för Finland, och Sverige och Nordens försvar igen".⁸³ I citatet framkommer uppenbara tecken för nordism då Andersson betraktar kriget som ett försvarskrig för Nordens frihet. Riber Bergman, värnpliktig vid T 1 i Linköping, uttrycker även han sympatier för nordismen när han skriver i sitt brev att han "gärna skulle vilja slå ett slag för nordens sak".⁸⁴ Tankarna kring nordism och Nordens frihet återkommer ofta, fast istället för Nordens frihet skriver man Finlands frihet. Ett exempel på detta är följande brev:

Då det under nuvarande förhållanden inte synes möjligt att organisera någon svensk frivilligkår, men likväl kvarstår en vilja att delta i Finlands kamp för sin rättmätiga frihet, är jag mycket tacksam för upplysningar huruvida och på vad sätt jag denna gången kan göra min insats.⁸⁵

⁸¹ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Evert Bergström odaterat brev.

⁸² Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Arne Berglund 1941-06-30.

⁸³ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Karl Johan Georg Andersson 1941-09-10.

⁸⁴ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Riber Bergman 1941-06-28.

⁸⁵ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, G Bengtsson 1941-06-29.

Underskriften är tyvärr så otydlig att inget annat än Bengtsson och hans förra frivillignumner går att uttyda, men personen visar på en stark vilja att återigen göra en insats för Finlands frihets skull. Samma tankar om frihet återfinns i ett brev från Konrad Adelholm, f.d. korpral. Han skriver att han vill bli “antagen som frivillig i Finska armén i dess kamp för friheten” och ansluter sig till de personer som såg kriget som ett hot mot Finlands självständighet.⁸⁶ Sista exemplet på dessa tankebanor är Gunnar Andersson som deltog i Svenska frivilligkåren, och Harry Andersson som tjänstgjorde i svenska armén under vinterkriget. De skriver tillsammans från Malmö den 1 juli 1941 att de anmäler sig som frivilliga “för att delta i pågående frihetskamp”.⁸⁷ Många ansåg alltså att detta var ett krig för Finlands och i förlängningen Sveriges självständighet.

Andra personer tänker likadant om Finlands frihet, men använder lite annorlunda uttryck i sina brev. Gunnar Torsten Becker från Varberg skriver hur han har varit i Finland som frivillig under vinterkriget och gärna står till tjänst igen “denna andra försvarskamp”.⁸⁸ Harald Andersson, 23 årig korpral i svenska armén önskar komma som frivillig “för deltagande i Finlands försvarskrig” och berättar även att han har varit sergeant i Svenska frivilligkåren under vinterkriget.⁸⁹ Här är alltså exempel på personer som vill göra en insats för Finland och dessutom ser på kriget som ett försvarskrig. Arne Bengtsson från Halmstad går ett steg längre än övriga personer och kallar konflikten för “Finlands befrielsekrig”.⁹⁰ Begreppet befrielsekrig är i detta sammanhang svårtolkat; Vad är det Finland befriar sig från? Efter Moskvafreden instiftades aldrig någon kommunistisk regering i Finland och de behöll sin självständighet. Möjligtvis kan det syfta på att befria Hangö och de finskspråkiga delarna av Karelen som Sovjetunionen kontrollerade efter Moskvafreden, men någon självklar tolkning av detta begrepp har ej framkommit under analysprocessen.

En fråga man kan ställa sig efter att ha läst alla dessa brev är om sympatierna för Finlands frihet verkligen handlar om nordism eller snarare om antibolsjevism, som är den tredje

⁸⁶ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Konrad Adelholm 1941-07-25.

⁸⁷ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Harry Andersson & Gunnar Andersson 1941-07-01

⁸⁸ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Gunnar Torsten Becker 1941-07-03.

⁸⁹ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Harald Andersson 1941-07-07.

⁹⁰ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Arne Bengtsson odaterat brev.

punkten i Johanssons teori. Trodde de Finlandsvänliga på en oprovocerad attack från Sovjetunionen och slöt upp kring försvaret av den nordiska demokratin, eller ansåg de kommunismen som ett så stort hot, att ett anfall räknades som försvar i detta fall? Sven Blomqvist som är befälselev vid I 16 i Halmstad skriver ett intressant brev som kan visa hur nära besläktade dessa tankar är:

Jag får härmed uttrycka min djupa medkänsla med det tappra finska folket i kampen mot det kommunistiska Ryssland. Det är med rörelse jag erfarit att det finska folket ånyo står i vapen för att försvara sitt oberoende och sin frihet, och därmed också Nordens, emot kommunismen.

Enligt uppgift i pressen har jag sett att den svenska frivilligkåren icke kommer att upprättas detta år, då de politiska förutsättningar härför icke äro desamma, som förra gången, men att det för enskilda blir möjligt att få enrollera sig i den tappra finska armén. Jag får därför vördsamt anhålla om alla upplysningar beträffande möjligheterna att inträda i den finska krigsmakten.

I väntan på svar sänder jag de varmaste välgångsönskningar till det tappra finska folket i kampen mot Sovjetryssland.⁹¹

Sven visar med sitt första stycke att han är en av de Finlandsvänliga som såg kriget som ett försvar för Nordens frihet men också som ett krig mot kommunism. Dessa antibolsjevikiska sympatier är inte unika, utan framkommer i flera brev. Ett av dessa brev från är Stig Ahren, stamanställd furir vid K 2 som uttrycker sig rakt på sak att skälet till sin ansökan till Finlands armé är "kriget mot Sovjetunionen".⁹² Många andra brev skriver mer neutralt om det finsk-ryska kriget eller kriget mellan Finland och Sovjetunionen, Stig gör det till och med själv när han uppger att han har deltagit 1939–1940 i "finsk-ryska vinterfälttåget", ett helt annat ordval än "kriget mot Sovjetunionen".⁹³ I och med att han uttryckligen anger "mot Sovjetunionen" som skäl antyder det på politisk övertygelse mot kommunism och en vilja att göra en insats på sidan han sympatiserar med. Ett annat exempel är från värnpliktige Ajanhi vid I 19 som också är rättfram i sin intresseanmälan där han skriver "Får anmäla mig som frivillig till Finland i kampen mot bolsjevismen", vilket är ett tydligt tecken på politisk

⁹¹ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Sven M. Blomqvist 1941-07-01.

⁹² Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Stig Ahren odaterat brev.

⁹³ Ibid.

övertygelse i form av antibolsjevism som drivkraft till frivillighet.⁹⁴ Per Andersson, 20 år från Linköping berättar i sin intresseanmälan att han ej fullgjort sin värnplikt men är “i gengäld frisk och kraftig och har ett brinnande intresse för saken ifråga”.⁹⁵ Frågan är dock vad Per anser att “saken ifråga” är? Om det är *Finlands sak*, antibolsjevism, nazism eller soldatyrket går dock inte att förtälja.

Den mest extrema av de alla som vill göra en insats är Erik Berglund, 29 år gammal, född i Stockholm, teologistudent som för tillfället ligger i tjänstgöring som sergeant på I 19 uppe i Abisko. Brevet är unikt i jämförelse med övriga brev då det är tre sidor långt, nästan som en debattartikel där han radar upp varför kommunismen måste bekämpas för att skydda Sverige och hela västvärldens kultur, frihet och religion från förintelse. Ett par meningar citeras nedan:

Dock vilar ännu faran för det kommunistiska mörkret över Europa och världen. Jag är förfärad över att vårt land är så passiv sett utifrån den allmänna synpunkten i förhållandet till den stora uppgörelsen med kommunismen [...]

[...] Det är med den bakgrunden jag med allvar deltar i den stora slutuppgörelsen med kommunismen, representerad i Sovjetryssland. Genom noga övervägande har jag känt att jag personligen måste på något sätt vara med i striden för sanning, godhet och frihet, med i kampen mot gudlösheten och våldets makter.⁹⁶

Två gånger nämner han hur kriget är stora uppgörelsen med kommunismen och målar upp en bild av hur Sveriges frihet, oberoende, dess kultur och hela den västerländska världen och kristendomen står på kanten till förintelse. Sammantaget framstår han som fanatiskt lagd i sin antibolsjevism, i likhet med dagens IS-resenärer som är fanatiska i sin religion. Erik Berglund är det mest solklara exemplet på hur ens politiska övertygelse kan motivera en person till att göra en insats i pågående krig och riskera sitt liv för sakens skull.

⁹⁴ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Ajanhi odaterat brev.

⁹⁵ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Per Andersson 1941-06-30

⁹⁶ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Erik Berglund 1941-08-10.

3.2.2 Yrkesmässiga kunskaper

Det är inte många brev där det tydligt framkommer att personen söker sig med anledning av personlig utveckling eller för att testa sina kunskaper i riktig krigsmiljö. Två relativt tydliga exempel har dock framkommit, det första är Sverker Adamsson, stamanställd Furir vid F 4 i Östersund. Han visar på en vilja att utvecklas inom flygvapnet då han önskar att komma till finska flygvapnet antingen som mekaniker eller för utbildning till flygförare. Motiveringen är att han arbetat som mekaniker i fyra år i Sverige och uppfyller de svenska kraven på att bli antagen till pilotutbildning, något han uppenbarligen hittills inte blivit. Sverker uppger också att han deltog som frivillig på F 19 under vinterkriget, och avslutar även brevet med en fråga om Finlandskommittén vet var man kan vända sig för att få anställning i tyska flygvapnet om det finska ej kan ta emot honom.⁹⁷ Sverker är ett exempel på en person som söker yrkesmässiga kunskaper då han försöker använda kriget som ett sätt att utbilda sig till pilot. Liknande tendenser finns hos sergeant Sven Aaronzon vid I 2. Han beskriver hur han för närvarande tjänstgör vid infanteriet men vill bli anställd vid flygförband som spanare och kulspruteskytt eller eventuellt utbildas till flygförare i flygvapnet.⁹⁸ Han försöker alltså på samma sätt ta tillfället i akt att få utbildning till pilot och utveckla sina yrkesmässiga kunskaper.

I övrigt skriver personer inte rätt ut att de söker sig till kriget för att utvecklas i yrket, men det är något förmodligen många gör ändå. Den gruppen som troligtvis söker sig till fortsättningskriget för yrkesmässiga kunskaper, men inte explicit skriver det, är nyblivna officerare och underbefäl. Ett exempel på en sådan person är P. Augustin som är 24 år gammal och nyexaminerad underofficer från I 16 i Halmstad. Han skriver den 30 juni att han önskar upplysningar för anställning i Finska armén och att han kommer troligtvis att bli sergeant under juli eller augusti månad. Augustin skriver även att han inte varit i Finland förr, han uttrycker inga speciella sympatier för Finland utan fokuserar helt på sin utbildning.⁹⁹ Detta fokus på genomförd utbildning och inget fokus på Finland är något som återkommer bland flera underbefäl och till viss mån underofficerare och officerare, vilket får en att anta

⁹⁷ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Sverker Adamsson 1942-01-10

⁹⁸ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Sven Aaronzon 1941-07-04,

⁹⁹ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, P Augustin 1941-06-30.

att de har karriärsutvecklingen som främsta drivkraft, och inte sympatierna för Finland eller antibolsjevism.

3.2.3 Pengar

Precis som yrkesmässiga motiv framkommer inga tydliga tecken på personer i jakt på stora summor pengar. De flesta som lyfter fram ekonomiska frågor är personer som önskar en rimlig ersättning för faran de utsätter sig för. Ett exempel på detta är Ivar Bernhardsson i Nyköping som skriver "Vad blir underhållet för min familj; hustru ett barn? Då jag får räkna med att kanske inte komma tillbaka, får då min familj något understöd efter min död? Hur stor blir min lön?".¹⁰⁰ Ytterligare ett exempel är löjtnant Nils Arnell som tidigare citerats, han skriver "Då jag är gift och har ett barn på 5 år och dessutom endast hänvisad att för mig och familjens uppehälle att leva på min lön, spela de ekonomiska betingelserna tyvärr stor roll för mig".¹⁰¹ Dessa citat visar på att de knappast drevs av lönerna i Finska armén, men det reella behovet av att försörja familjen är ett måste för att kunna ställa upp som frivillig. Dessa två får ses som tydliga exempel, de flesta andra skriver i stil med "önskar upplysningar om anställningsvillkor och löneförmåner etc", något som kan tolkas som att de inte vill offra för mycket av sin nuvarande ekonomiska och yrkesmässiga ställning för att gå ut som frivillig snarare än att de skulle drivas av en jakt på pengar.

3.2.4 Problem på hemmaplan

Nils Adamsson med kamrat, båda tidigare deltagare i Svenska frivilligkåren, önskar upplysningar kring anställning, löneförmåner med mera i finska armén. De uppger att de båda ligger ute på AK arbete i Hallabro.¹⁰² Med vetskapen om att så kallade AK var en form av nödhjälpsarbete från Statens arbetslöshetskommission där man kunde tvingas bort från sin hemtrakt med minimala löner kan deras motiv till anställning i finska armén mycket väl mynna från detta. Deras problem på hemmaplan skulle kunna innebära att en anställning som frivillig är ekonomiskt fördelaktig. Liknande problem har Karl Birgersson från Töreboda som skickar in en intresseanmälan och frågar om Finlandskommittén skickar upplysningar till landstormen samt hur lång utbildning man måste ha för att bli antagen. Brevet är ej daterat, men den 27 december 1941 skickar han in ett nytt brev där han förklarar att han var uppe

¹⁰⁰ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Ivar Bernhardsson 1941-07-12.

¹⁰¹ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Nils Arnell 1941-08-05.

¹⁰² Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Nils Adamsson 1941-07-06.

tidigare under hösten och lämnade sitt pass på frivilligbyrån, men ett löfte om arbete kom upp vilket gjorde att han inte reste med till Finland. Nu har han dock blivit arbetslös och önskar att få en ny chans att följa med.¹⁰³ En till person som nämner att han är arbetslös är tidigare nämnda Arne Bergström från Filipstad som även betonar starkt viljan att göra en insats.¹⁰⁴ Arbetslöshet kanske inte var den främsta drivkraften för Karl Birgersson och Arne Bergström, men deras situation gjorde kanske beslutet att söka sig som frivillig enklare.

Ytterligare exempel på problem hemmavid är Nils Abrahamsson från Norrköping som också deltagit i Svenska frivilligkåren. Han skriver sitt brev från fängelse i Stockholm där han argumenterar att han under vinterkriget skötte sig mönstergillt och önskar efter han sonat sitt straff att få komma till Finland igen som frivillig och “få en chans till att resa på mig igen”.¹⁰⁵ Hans kriminella belastning tyder på problem på hemmaplan, men det skulle även kunna tyda på ett problem att återanpassa sig till civilt levande, och på så sätt passar in på kategorin äventyrare.

Problem på hemmaplan är också närliggande till kategorin pengar:

Undertecknad får härmed anhålla om upplysningar angående värvning till finska armén. Då jag har en mindre studieskuld på omkr. 2500:-- kr. vore jag tacksam få veta om det är möjligt ordna med livförsäkring eller om detta är ordnat inom finska armén.¹⁰⁶

Citatet ovan kommer från Rolf Andersson i Jönköping som alltså inleder sitt brev med att presentera ett ekonomiskt bekymmer. Vidare fortsätter han presentera sina militära erfarenheter från Svenska frivilligkåren, beredskapstjänst och reservofficerskurs. Troligtvis drevs inte Rolf endast av sin ekonomiska situation, men det är anmärkningsvärt att inleda intresseanmälan med ekonomiska bekymmer och får därför anses som ett motiv till frivillighet.

¹⁰³ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Karl Birgersson 1941-12-27.

¹⁰⁴ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Arne Bergström 1941-09-21.

¹⁰⁵ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Nils Abrahamsson 1941-08-20.

¹⁰⁶ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Rolf Andersson odaterat brev.

3.2.5 Äventyr

Det har varit svårt att hitta konkreta exempel på äventyrare; mest troligt är att äventyret har varit en delorsak för många, men det är inte något man skriver rätt ut i en intresseanmälan. Nils Abrahamsson, som satt i fängelse och nämndes ovan skulle kunna passa in som äventyrare med svårigheter att passa in sig i det civila. I övrigt är det några som skriver hur man återigen vill ut i strid vilket kan vara tecken på äventyrare, exempelvis Nils Arnell “Längtar att åter få i ringa mån medverka i broderfolkets och vår kamp”, Arne Bergström “Det är en känsla inom mig som säger mig att jag måste hjälpa dom ännu en gång” och Evert Bergström “[...] återigen få strida vid mina bröders sida”.¹⁰⁷ Dessa personer skriver rätt ut motiveringar som passar in på äventyrare, men utöver dessa finns även alla före detta frivilliga i Svenska frivilligkåren som söker sig igen. Men om de sökte sig för äventyrets skull går inte att säga utifrån de intresseanmälningar som studerats för denna undersökning.

Dock finns det en person som sticker ut, det är Martin M. Bekk som för tillfället vistas i Sverige men är född i Norge. Han undrar om han kan komma till Finland som frivillig, och skall i såna fall “kjempe” för Finlands sak.¹⁰⁸ Han berättar också att han varit i med i striderna i Norge vilket skulle göra honom till en äventyrare, då Tyskland som fientlig ockupationsmakt nu skulle bli samarbetspartner istället. Eller kanske var han en sympatisör av nazismen och ville vara del i kriget mot kommunismen,

3.2.6 Övriga motiv

I några brev har det framkommit motiv som ej kunnat placeras i något av Ericsons kategorier till frivillighet, en kategori som skulle kunna kallas för *personlig koppling*. I vissa brev framkommer det att intressenten känner personer som redan tjänstgör som frivilliga. En sådan person är Bengt Andersson, 22 år bosatt i Göteborg som under vinterkriget och ockupationen av Norge tjänstgjort vid respektive landsgräns. Han inleder sitt brev med “Då jag har kamrater som är frivilliga i Finland nu och själv önskade komma dit önskar jag upplysningar av eder.”¹⁰⁹ Eftersom Bengt inleder sitt brev med den meningen kan vi anta att kamratskapen var en stor drivkraft för honom. Ett till brev inleder på liknande sätt “Undertecknad vill

¹⁰⁷ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, A, Nils Arnell 1941-08-05 & B, Arne Bergström 1941-09-21 & B, Evert Bergström odaterat brev.

¹⁰⁸ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Martin M. Bekk 1941-08-14.

¹⁰⁹ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Bengt Andersson 1941-07-12.

härmed förfråga sig om anställning i ett svenskt förband i Finland. Jag har en kamrat därstädes 1148 Hellinger och helst ville jag givetvis till detta förband.”, namnet har ej kunnat tydas, men personen adresserar till landstormen i Karlskrona och berättar att han är 44 år gammal och tjänstgör vid gevärsinfanteri.¹¹⁰ Han betonar också liknande tidigare exempel ett krav på att kunna försörja sin familj under tiden som frivillig. Inga sympatier för Finland syns i uttrycken utan fullt fokus är på kamraten, garanti till försörjning och hans egna militära erfarenheter. Att kunna bestämt säga vad som motiverade denna person är svårt, men kamratskapen verkar ha haft en del i det.

Ett övrigt brev som stack ut ur mängden var från Tor Bergner, sergent i Boden som berättar att han tjänstgjort i Svenska frivilligkåren och för tillfället är truppchef vid luftvärnet. Han avslutar sin intresseanmälan med att berätta “I denna sak har jag även tillskrivit överste Ekström, vilken känner till mig.”, han har alltså även skickat en intresseanmälan till Martin Ekström, den före detta ledaren för Nationalsocialistiska blocket, för tillfället chef för Kustbataljon 55 på Hangöfronten.¹¹¹ Vad det kan innebära går bara att spekulera i, de kanske tjänstgjorde tillsammans under vinterkriget och kände varandra på så sätt, eller de kanske kände varandra från det politiska livet.

3.2.7 Sammanfattning

De empiriska exemplen på motiv är väldigt få, av de 220 insamlade intresseanmälningarna är det 32 personer som uttryckt sig på ett sådant sätt att motiv gått att läsa in. De flesta är alltså väldigt formella i sina intresseanmälningar. Men de resultat som har kommit fram anses ändå vara representativa för den stora massan.

Av Ericsons sex motiv till frivillighet framkommer det relativt tydliga exempel på alla kategorier förutom pengar och äventyrare. Det beror troligtvis på att det är ämnen man inte tar upp i en intresseanmälan. Man kan dock tänka sig att flera tidigare deltagare i Svenska frivilligkåren önskade komma ut i fält både för den goda sakens skull och äventyret, något som det har antytts om i vissa brev. När det kommer till ekonomiska motiv verkar personerna vara mer ute efter rättvisa lönevillkor än att tjäna mycket pengar, eller att man inte har någon inkomst för tillfället.

¹¹⁰ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Oklar avsändare 1941-09-19.

¹¹¹ Frivilliga i Finland 1918–1944 (KrA), Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944), Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B, B, Tor Bergner odaterat brev.

Bland de övriga kategorierna sticker göra en insats och politisk övertygelse ut, dessa kategorier har varit lättast att hitta exempel på. Orsakerna till varför man ville göra en insats för Finland under fortsättningskriget verkar i denna undersökning vara desamma som i Alf W. Johanssons teori om orsaker till varför en Finlandsrörelse under vinterkriget kom till. De är samma tankebanor om broderfolk, nordisk frihet och antibolsjevism som framträder tydligt i breven. Det tycks som om åsikterna inte har ändrats hos dessa personer sen vinterkriget, och de annorlunda omständigheterna som ligger till bakgrund för fortsättningskriget verkar inte ha påverkat dem. Men något som varken Johansson, Ericson eller någon annan tagit upp i bakgrundslitteraturen till denna uppsatsen är att även släktskap och personlig koppling till Finland verkar vara en drivkraft till frivillighet. En annan intressant aspekt som inte nämnts bland litteraturen till den här uppsatsen är kamratskapen. Att kamratskap är en drivkraft till att strida och inte desertera är allmänt känt, men i dessa brev har det framkommit att i vissa fall kan kamratskapen även fungera som en drivkraft till varför man söker sig till krig.

När det kommer till debatten om det var nazister som sökte sig till fortsättningskriget är det inte många brev som antyder på det. Det har framkommit en person som säger sig sympatisera med Tyskland och en person som verkar ha en koppling till Martin Ekström. Personen som önskade att bli pilot i den tyska krigsmakten verkar inte ha drivits av politiska sympatier utan snarare en önskan om att få en eftertraktad utbildning. Dock är antikommunism ett viktigt inslag i nazismen, och det har funnits flera exempel där antibolsjevism har framkommit tydligt. Med det i åtanke framstår breven ändå mest för Finland eller Norden och mot Sovjetunionen, inte för Tyskland eller för nazism. Här är det ändå viktigt att komma ihåg det som Johansson nämner i sin teori om att antibolsjevismen inte utesluter nazistiska sympatier, även om de inte skulle vara den huvudsakliga drivkraften.

Eftersom personernas bakgrund är så splittrad i de empiriska exemplen har ingen slutsats framkommit vad som gäller om en viss grupp personer hade ett visst sorts motiv. Dessutom är det som Ericson beskriver att oftast är det en kombination av orsaker till varför man ställer upp som frivillig.

3.3 Resultat

Resultaten gällande vad för bakgrund personer som anmälde intresse hade visar att majoriteten av de sökande hade en militär utbildning och var dessutom aktiva i krigsmakten. Detta syns även i och med att intresseanmälningarna mestadels var skickade från garnisonsstäder. Eftersom Stade angett att två av tre avvisades på grund av de höga kraven för tjänstgöring är den låga andelen utbildade bland de sökande överraskande: det tyder på att gallringen måste ha varit hård bland de personer med bakgrund i marinen och flygvapnet samt truppslag i armén som ej tillhörde infanteriet.

Siffrorna som kommit fram angående tidigare tjänstgöring i Svenska frivilligkåren passar väl in på antalet veteraner bland de enrollerade som Stade presenterar, vilket gör att Sandströms påstående att de flesta frivilliga i fortsättningskriget även var med i vinterkriget framstår som felaktigt.

När det kommer till motiv och drivkrafter framstår det överlag som att det är samma dragningskraft som under vinterkriget. De uttryck och sympatier som framkommer i breven passar väl ihop med Johanssons teori om varför finlandsrörelsen blev så stor under vinterkriget. Tankebanorna om broderfolk, nordens frihet och antikommunism från 1939 fanns uppenbarligen kvar i minnet hos många personer och det tyska samarbetet verkar inte ha påverkat dem, då kriget sågs som ett angrepp på grannlandet. Alternativt att Sovjetunionen, och inte Tyskland ansågs vara största hotet mot fria demokratier i Norden. Detta resultat är inte förvånande då både Johansson och Stade uppgett att i den splittrade opinionen så var detta synpunkten bland de mest övertygade Finlandsvänliga.

Att personer velat göra en insats för Finland under vinterkriget men endast tjänstgjort vid fronten under två veckor verkar ha fungerat som en extra katalysator till att söka sig till Finland och göra en insats ännu en gång. Där verkar Gyllenhaal och Westberg ha haft rätt i sitt påstående om att personer upplevde ej fullgjort arbete, det är också dessa personer som visat upp störst äventyrslystnad. I övrigt har äventyrare inte framkommit i breven, men det skulle kunna ha varit ett delmotiv för många eftersom det troligtvis inte är något man skriver i en intresseanmälan. Att personer sökte sig till fortsättningskriget p.g.a. problem på hemmaplan var inte speciellt oväntat, då det även även skedde under vinterkriget.¹¹²

¹¹² Andolf (1989), s. 62.

De politiska sympatier som framkommit i undersökningen är de antibolsjevistiska. Det är svårt att göra någon analys kring detta eftersom antikommunism finns bland så många läger. Antikommunism kan vila sig på en filosofisk, religiös och politisk grund, och de politiska motståndarna kan vara socialdemokrater, liberaler, fascister och nazister vilket gör det svårt att avväga om dessa personers uttryck skall ses som sympatier för nazism eller inte. Det går i linje med Johanssons teori som också tar upp att personer som var antibolsjevister inte nödvändigtvis var antinazister. Även det mest fanatiska brevet är svårt att tolka som nazism, då brevet inte innehåller någon antisemitism utan mestadels skrivelser om att värna Sveriges och västerländsk frihet, kultur och religion.

Det verkar som att fortsättningskriget ej lockade till sig speciellt många i hopp på att tjäna stora pengar, utan de var snarare anställda som begärde skäligen löner för att söka sig bort från deras nuvarande anställning. Några konkreta fall av personer som önskar göra framsteg i sin utbildning har framkommit, men i övrigt har personer inte uttryckt sig på det sättet. Dock så pekar den stora mängden militärer, och specifikt underbefäl på en vilja att utveckla sig i sitt yrke. Men å andra sidan påpekar Johansson att det inom militära kretsar, utrikesdepartementet, kungahuset och borgerligheten såg Sovjetunionens försvagning som ett svenskt intresse.¹¹³ Johansson skriver också hur man i samlingsregeringen benämner överbefälhavare Thörnells planer på en militär insats i Finland som "militärens högsta dröm".¹¹⁴ Att dessa tankar sprids vidare högt och lågt inom Krigsmakten är ett rimligt antagande, så troligtvis var det inte enbart yrkesmässiga kunskaper som motiverade dessa militärer.

Antalet inkomna intresseanmälningar har i Stades uppsats angetts som 2800, medan Gyllenhaal och Westberg uppger 4000. Denna studie har undersökt en av tio volymer med inkomna skrivelser där uppskattningsvis en bit över 400 brev består av intresseanmälningar. Om de övriga volymerna innehåller samma mängd intresseanmälningar borde Gyllenhaal och Westbergs siffra om 4000 intresseanmälningar stämma. Siffran 2800 som Stade uppger skulle i så fall kunna vara antalet faktiskt inkomna anmälningar, d.v.s. ifyllda blanketter som skickats in efter den första intresseanmälan. Det kan betyda att 1200 personer avstått från att skicka in sin blankett, eller att de avvisades direkt och aldrig fick någon blankett att skicka in.

¹¹³ Johansson (1984), s. 260.

¹¹⁴ Ibid. s. 248.

Eftersom det framkommit i denna studie att 36% var anställda i krigsmakten, medan Stade presenterar 21.5% anställda bland de enrollerade, skulle det kunna betyda att lönevillkoren var för undermåliga, och man därför avstått från en riktig anmälan. Man ska heller inte underskatta antal personer som får kalla fötter eller blir övertalade av anhöriga att inte anmäla sig. Men detta är bara en hypotes kring varför siffrorna skiljer sig i den tidigare forskningen och vad denna studie kan tillföra som förklaring.

4. Slutdiskussion och vidare forskning

Syftet med uppsatsen har varit att ta reda på varför människor anmäler sig som frivilliga till krig genom att fokusera på intresseanmälningar till en specifik konflikt — Fortsättningskriget — för att se om motiven är de samma som från vinterkriget trots de annorlunda politiska och militära förutsättningarna. Studien har dels motiverats vetenskapligt värdefull eftersom de svenska frivilliginsatserna under vinterkriget har belysts mycket mer än de under fortsättningskriget, och de frivilliga under fortsättningskriget anklagats för att vara nazister. Den övergripande frågan har varit:

- Varför sökte man sig som frivillig även under fortsättningskriget?

Resultaten visar att många som ville göra en insats för Finland drevs av samma tankemönster som Johanssons teori förklarar fanns under vinterkriget, att grannlandet i öst behöver Sveriges hjälp, för att bevara sin och i förlängningen Nordens frihet från kommunism och Sovjetunionen. Det annorlunda politiska läget är något som enstaka personer explicit nämner, men det har inte spelat någon roll i deras vilja att ställa upp som frivillig. Samtidigt måste man hålla i åtanke att de kritiska till det nya politiska läget och nazismen inte alls sökte sig som Stade framhäver. Men det verkar som att de som faktiskt sökte sig inte heller var för nazism, utan snarare mot kommunism.

Det intressanta dock med slutsatsen att de var samma tankemönster under vinterkriget som fortsättningskriget, är att de som sökte sig var inte samma personer som tidigare. En möjlig förklaring till detta kan vara att man såg Finlands samarbete med Tyskland som en möjlighet att faktiskt lyckas vinna ett krig mot Sovjetunionen till skillnad mot vinterkriget. Men ingenting som kan förklara varför det mestadels var nytt folk har hittats i denna undersökning, vilket skulle kunna vara en intressant fråga för framtida forskning.

Andra delmotiv som ytterligare påverkade ens benägenhet att söka sig som frivillig tycks vara det äventyrliga soldatlivet, släktingar i Finland, att utvecklas i sitt yrke och olika problem i det civila livet. I och med att Sverige har haft flera invandringsvågor från olika länder efter andra världskriget fram till idag, kan man tänka sig att det i framtida krig också kommer att finnas svenskar som söker sig som frivilliga med släktskap som drivkraft till varför man vill göra en insats.

I den tidigare forskningen skriver Johansson att det inom militären fanns en önskan om att regeringen beviljade en militär insats i Finland.¹¹⁵ Eftersom resultaten visar på att det var en majoritet militärer som sökte sig och att man ansåg att Finland var i behov av Sveriges hjälp, är en slutsats till varför man sökte sig som frivillig under fortsättningskriget det svek man ansåg regeringen utsatte Finland för. Detta är något som går ihop med Lars Ericsons undersökning om frivillighet.

En viktig diskussion är också varför så få motiverar sin intresseanmälan. Denna studie har undersökt ett fåtal procent av samtliga intresseanmälningar under fortsättningskriget, och ca 15% av dessa har uppgett något tydligt motiv. De flesta uppgav inte varför de sökte sig utan bad endast om upplysningar eller blanketter för enrollering. Varför känner endast ett fåtal att de behöver lägga till information om deras vilja, syfte och sympatier eller nuvarande problem? Man vill troligtvis inte framhäva motiv och andra uppgifter som kan uppfattas som negativa. Kanske innebär det att många av de strikt formella breven i denna undersökning var sympatisörer av nazism. Detta vakuum gör att resultatens representativitet inte är 100% och fortsatta studier krävs för att få ett säkrare svar, men denna studie pekar ändå på en tydlig riktning när det kommer till drivkrafterna för att ställa upp som frivillig under fortsättningskriget.

I framtiden skulle det vara intressant att undersöka en större del av alla intresseanmälningar som finns i arkiven. Utifrån materialet finns det flera möjliga framtida forskningsfrågor: en intressant studie skulle vara att se om veteranernas motiv skiljer sig mot de nya frivilliga, eller en undersökning om de civila intresseanmälningar skiljer sig mot resultaten som kommit fram i denna uppsats.

¹¹⁵ Johansson (1984), s. 248.

5. Käll- och litteraturförteckning

5.1 Otryckta källor

Krigsarkivet (KrA)

Frivilliga i Finland 1918–1944,

Finlandskommittén av år 1941 (Kriget 1941–1944),

Volym 11: Skrivelser från frivilliga i Finland: 1941 A-B.

5.2 Tryckta källor

Redogörelse för verksamheten 1941–1945. Finlandskommittén av år 1941

5.3 Litteratur

Claëson, Sten. *Svenska frivilliga i Finland 1939–1944.* Stockholm: Militärhistoriska förlaget; Förbundet Svenska Finlandsfrivilliga, 1989.

Ericson, Lars. *Svenska frivilliga : militära uppdrag i utlandet under 1800- och 1900-talen.* Lund: Historiska media, 1996.

Gustavsson, Martin, och Yvonne Svanström. *Metod : Guide för historiska studier.* Lund: Studentlitteratur, 2018.

Gyllenhaal, Lars, och Lennart Westberg. *Svenskar i krig 1914–1945.* Lund: Historiska media, 2008.

Johansson, Alf W. *Finlands sak: svensk politik och opinion under vinterkriget 1939–1940.* Stockholm: Allmänna förlaget, 1973.

Johansson, Alf W. *Per Albin och kriget: samlingsregeringen och utrikespolitiken under andra världskriget.* Stockholm: Tiden, 1984.

Lindkvist, Thomas. *Metodövningar i historia. 2 : historisk teori, metod och källkritik.* Lund: Studentlitteratur, 1996.

Sandström, Allan. *Fortsättningskriget 1941–1944*. Örebro: Libris, 1991.

Sveriges militärpostsällskap. *Förteckning över fältpostnummer*,
http://www.smpps.se/area/fp_table.php, hämtad 5 januari 2021.